

D E N
V E R K E E R D E N
D U Y V E L

Van den THROON geschopt,
En den rechten weder hervoot gebragt,

Verhandelende

Van *Engelen* en *Duyvelen*, hare macht ende werkinge, waar
in besonderlyk getoont wort wat den Duyvel is, schrift-
matigh voorgestelt, waar in de swaarste stukken
van die materie worden opgelost,
noch noyt zoo voortgebracht.

D O O R

K. A. H.

1 *Thessal.* 5: 21.

Beproeft alle dingen, behoudt het goede.



A M S T E R D A M,

By N. HOLBEEK, Boekverkooper in de Kolk-steeg. 1692.

1893

Nov 10

Nov 11

Nov 12

Nov 13

Nov 14

Nov 15

Nov 16

Nov 17

Nov 18

Nov 19

Nov 20

Nov 21

Nov 22

V O O R - R E D E N.



Eminde leser, 't heeft eenigen tyt drok werk gemaakt, by gelegentheyt dat in 't licht gekomen is 't Boek de betoverde Werelt genaamt, door D. B. Bekker, soo dat daar veel van gesproken en geschreven wort, soo voor als tegen; doch die der voor sijn, sijn wel de bescheydenste, d'andere maken hare onsinichheyt dies te meer bekend, want sy verbeelden haar, na 't schynt, dat sulke verklaringe eertyts over diergelyke materye gedaan, die D. Bekker in twyffel trekt of verwerpt, de Authoriteyt der H. Schrift daar door wort bevestigt, en door sijn twyfelinge of verwerpinge vervallen moet, en de Atheistery de overhandt bekomen, sou het soo ellendigh met de H. Schrift gestelt zyn, soo heeftse weynigh kracht sonder haar hulp, daar nochtans het tegendeel sou kunnen getoont worden, gelyk men veele exempelen daar van vint in de Martelaars-boeken; en behalven dat, soo sal 't ons de H. Schrift wel zeggen, wat menschen dat waren sommige van de Apostelen, arme visschers, ongestudeerde luyden, en na Christi Hemelvaart wierdense eerst recht begitticht met de gave des H. Geest, op den Pinxterdagh, soo datse doen 't Evangelium vrymoedig verkondigden, alle den volken uytleggende de Prophetische sin des H. Geests, in de Prophetische Schriften ons nagelaten, afgaande van 't gevoelen van de Joodse Schriftgeleerden in die tyd, Hand. 2. En sulks is Godt noch machtigh te doen, indien hy 't doen wilde, maar ten blijktt niet dat hy den mensch na de tijden der Apostelen met die extraordinarie gaven des H. Geestes heeft begiftigt; doch echter laat het Woort Godts met de medewerkinge des Geests niet na sijn krachtige werkinge te doen, in 't overtuigen der waarheyt, die na de godtsaligheyt is, en die waarheyt der H. Schrift moet ons de regel en richtsuoer zyn, waar na moet geleert en gewandelt worden, ende niet na de uytleggers daar van, die van Godt niet als onseylbaar zulke uytlegginge zijn overhandigt, gelijk aan de Apostelen is geschied; zoo dat yder geloovige, 't zy Leeraar of Litmaat, vryheyt heeft sulc woort te onderzoeken, gelijk van D. Bekker is geschied. Maar ik bedroef my over veele lasterschriften, die tegen dien man al uytgekomen zyn, om dat hy die vryheyt genomen heeft, en hem daarom gedepoorteert, vermits hy niet en is afgeweken van de fondamenten des geloofs, 't welck een Christen behoort te gelooven, en dat krachtadighlyk in de liefde heeft doen uytblincken; maar de tijden sijn nu verandert, zedert Christus en de Apostelen, en dien Opper-leeraar zeght, die in my geloof, die heeft het eeuwige leven; ende leert van my dat ik ootmoedig en sagtmoedig ben, en wil dat men sijn vyanden moet liefhebben; hoe veel te meer sijnen broeder, en de Apostelen seggen, gelooft in den Heere Jesu, en gy zult zalig worden, en zulk geloof moet werkzaam zyn in de liefde. Nu indien dan by een broeder sulks gevonden wort, kan men die dan uytwerpen uyt de Gemeynthe Gods, als een Heyden en Tollenaar; maar, seght men, Christus heeft haar die macht gegeven, ende de Apostelen hebben deselve gebruykt, maar dat is tegen de ongeloovigen, en die in haar werken betoonen, datse de gemeynschap der Heyligen onwaardigh zijn, en dat in den hoogsten trap; maar daar sijn ook veele swakgeloovigen ten

V O O R - R E D E N .

tijden der Apostelen geweest, ende die in hare goede werken vry gebrekkelijk waren, gelijk als in een huys daar goude, zilvere, en aerde vaten zijn, ende mindere zijnder soo wel van nooden als de meerderen, daarom moet men de kleynen ook niet verwerpen. maar sagtmoedigh vermanen en dragen, maar de tijden sijn nu verandert, en nu is 't maar een belagchelijk verschil het geen de Duyvel meest raakt, en als men die in zulken hoogen graad niet en acht, als den meesten hoop hem gewent zijn te achten, die is ongesont in de leer, en die sulks geloof en leert, die moet afgesneden worden; zoo heb ick al lang in twijffel geweest, of ik mijn Tractaetje 't licht zou laten zien, want dien ingebeelden Duyvel geheel te verwerpen, is ja wel een groote zonde, ja een zonde in den hoogsten graad; maar ik stel, in plaats van dien, een waren Duyvel, en dien de H. Schrift daar ook alleen voor kent, 't welk den Leser staat te onderzoeken of zulks niet waar kan zijn, dien mijn Tractaetje eens gelieve door te leesen, en de H. Schrift der eens by te vergelijken, want het en komt op de namen niet aan, maar of die namen zoodanigen zin kunnen uytleveren, sonder contradictie of verwerpinge van de zin des H. Geests, en de eere Godts en des Saligmakers ook verkort. Nu dit Tractaetje handelt van de *Engelen* en *Duyvelen*, van hare macht en werkinge, en wat dies meer is, gelijk den Leser in 't vervolg wel zien zal; doch niemant en denke, dat ik schrijft om *D. Bekkers* gevoelen te verdedigen, geenfins, gelijk haar veele Schrijvers haar ondernemen te doen, noch te seggen dat zulks zijn gevoelen is, dat zy verre, heb ick'er iets uytgetrokken, doch weinig, 't en is niet anders, gelijk als veele Schrijvers gewoon zijn te doen, iets trekken de uyt andere, 't geen tot haar oogmerk dienstig is, ende ick hebbe veele Hooftstukken verhandelt daar hy in sijn Boek met anderen in verschilt, en daar zeg ick mijn gevoelen van, zoo als ik het begrijp. Eyndelijk houdt het my ten gode, indien ik iets in deze Voor-reden tot verdedinge van de rechtveerdige zaak van de Heer *D. Bekker* gesproken heb. Den yver heeft my'er toe vervoert, om dat ik niet heb mogen zien, dat zulken Godsaligen Lecraar, als den Heer *D. Bekker* is, onderdruckt wordt, en dat ik en soo veel als hem met genegentheyt die hemelsche wijsheyt uyt zijn mondt gehoord hebben; daar nu van verstaeken zyn; doch de Heere wil haar en onse herten wederom tot vrede neygen, 't welck ick van herten wensch. **A M E N.**

(1)
V A N D E
E N G E L E N
E N
D U Y V E L E N.

HET EERSTE HOOFSTUK.

Van de goede Engelen of Geesten.

Datse in der tyd geschapen zijn / blijkt om dat alle Schepselen haar beginsel hebben gehad / en niemand sonder begin of eynde word gesegt te zijn als Godt alleen / en wel van die tyd / doe Godt de Arde gronde / gelijk het waarschyjnlyk af te nemen is uyt *Job* 38: 4-7. daar gesegt wordt de kinderen Godts doe geuygt te hebben / 't welk de Engelen zijn / want de menschen waren op aarden noch niet bermenigbuldigt / en *Psalms* 148.

Dese Engelen sijn van Godt goet geschapen / en worden gedienslige Geesten genaamt / die tot dienst uytgesonden worden, om der genen wille, die de zaligheyt be-erven sullen, *Hebr.* 1: 14. 't zy om in sijne name pets aan de menschen te boodschappen / wonderlijk te helpen / en oordeelen tegen de goddelosen uyt te voeren; als ook mede in het vertoonen van de Majesteit Godts / gelijk blijkt uyt de aangetogene plaatsen / *2 Reg.* 1: 3. *1 Reg.* 19: 5. *Hand.* 27: 23. *Matth.* 28. *Hand.* 5: 19. *2 Sam.* 24: 15, 16. *2 Reg.* 19: 35. *Hand.* 12: 23. *Jes.* 6. Maar of dese gedienslige Geesten of Engelen in gedaante van mannen of menschen verscheenen zijn / en sulke ware lighamen hebben gehad / waar mede zy gegeten / gedronken / gesien / gehoozt en gesprooken hebben / en kan niet seker van gesegt worden / of dat bewijs van Christus voor sijn menschelijke natuur / en heeft geen kracht / 't geen hy na sijn opstandinge aan sijn Apostelen te kennen gaf / om te betoonen dat hy met sijn waarachtig lighaam was opgestaan / en te seggen in haar aller tegenwoordigheyt: Siet myne handen ende mijne voeten, want ik ben het selve, tast my aan ende siet. Want een Geest en heeft geen vleesch ende beenen, gelijk gy siet dat ik hebbe. Ende als hy dit seyde, toonde hy haar de handen ende de voeten. Ende doe zy 't van blydschap noch niet en geloofden, ende haar verwonderden, seyde hy tot haar, hebt gy hier yet om te eeten; ende sy gaven hem een stuk van een gebraden visch, ende van honingraten; ende hy nam het, ende at voor hare oogen, *Luc.* 24: 39. Ende Petrus konden daar door de Joden overtuigen / dat het die selfde Christus was / welken zy gedood hadden / welk Godt weder ten derden dagen heeft opgewekt / alsoo sy (met hem gegeten en gedronken hebben, na dat hy uyt den

21

doo-

dooden was opgestaan, *Hand. 10: 39-41*. soo besluyt ik / dat die Engelen of mannen / die aan Abrahamen Loth verscheenen / geen geesten / maar menschen geweest zijn / om dat zy haar voeten gewassen / gegeten / gedronken en geslapen hebben; ende wat belangt / dat een van de drie de Soone Godts sou geweest zijn / welk geboelen nu het meeste gelt / hoewel men eertijts al anders geloof heeft / soo is Jesus al eerder geopenbaart in den vleesche / ende heeft soo tot de Vaderen gesproken / als in het laatste der dagen / hoewel in een andere gelegentheyt / doch dat en boldoet niet. Ende wat 't gehoor / 't gesicht / en de spraak van de Engelen sou zijn / of waar in dat soude bestaan / en kan van ons menschen niet begrepen worden / en de *H. Schrift* ons sulks niet bermelt / hoe dat sulks van een geschapen geest geschied / maar van Godt word sulks overbloedig getuygt / ja dat hy het gehoor / 't gesicht / en de spraak geformeert heeft / *Psal. 94: 9*. Soo dat het beter te denken is / dat Godt sulks selfs miraculeus door de Engelen te weeg brengt.

Doch van hare daden valt wat meer te seggen / ik meen van haar wonderen en oordeelen / die sy tot dienst der uytverhoornen / en tot straffe der godtlosen hebben uytgewrocht / aan haar toe te eynen / is haar geheel en al tot Goden te maken / die gesegt wort alleen wonderen te doen / namentlijk Godt / *Psal. 72: 18*. Of dan moesten sy een arm hebben als hy / en versiert zyn met voortreffelykheyd en hoogheyd, bekleet met Majesteyt en heerlykheyd, om te strooien haare verbolgentheyt des Toorns uyt over alle hoogmoedigen, en verpletteren de godtlosen in hare plaatse. Van sou hy ook haar loven dat hare rechterhand haar verlost heeft / gelyk Godt Job uytdaagt / *Job 40: 4-9*. soo dat het schijnt dat het al op die selfde wys geschiet / gelyk Godt Moyses en andere Propheten wonderen en oordeelen heeft laten doen / in 't aansen van Koningen en Volken / om te toonen dat sy waerachtige en getrouwe Dienaars zyn / van dien opperste Koningh van Hemel en van Aarde / op dat sijne eere daar door vertelt worden / ende sy sijne dienst-knechten gehoorzaamheyt bewysen / die in sijne name die wonderen en oordeelen doen / en sijn geboden aan de menschen verkondigen / Doch hy sal de eere van sijn naam / 't welk ook in sijn werken / wonderen en oordeelen bestaat / wel laten aan een schepsel mede te deelen; want ik segge rondt uyt / dat een Engel alsoo weynig der macht toe kan hebben of gegeven worden / of sy worden gestelt tot meesters der nature / en by gebolgh Goden / 't welk niet kan zyn; maar men segt Godt kan sijn macht wel aan het schepsel mee deelen / besonderlijk een Engel doch hy blijft daar de eerste oorzaak van en by gebolgh de hoogste eer / maar als Jesus segt / voorwaar voorwaar segge ik u, de Sone en kan van hem selven niets doen, ten sy hy den Vader dat liet doen, *Johan. 5: v. 19*. Soude sulks dan wel op een Engel konnen gepast worden / sonder mede Godt te zyn / gelyk Jesus sulks overbloedigh toont in 't selfde Capittel; Want hoe kan Christus hem beroepen op sijn Goddelyke Werken / ende seggen / de werken die my de Vader gegeven heeft, om die te volbrengen, de selve werken die ik doe, getuygen van my dat my de Vader gesonden heeft, *Johan. 5: 36*. ja *Johan. 10: 25*. segt hy de werken die ik doe in myns Vaders name, dese ge-

tuygen van my. 't Welck de antwoort was op de vraagh van de Joden / of hy de Christus was / ende *vers 30.* seyt hy der noch hy / ik ende de Vader sijn een. Soo dat sijne Goddelijckheyt in sijne werken heeft uptgeblonken / ende dat hy de Christus was / ook dat hy sijne heerlyckheyt soo wel der in openbaarde als van sijnen Vader / maar wat is / men staat wel toe dat Jesus Christus Goddelijcke Werken heeft gedaen / om dat mede Godt was / maar ik wensse wel eens te weten / als men van de Engelen segt / sy hebben dese of geene wonderen of oordeelen gedaen / ende dat dooz haar kracht worden sy dan Jesus Christus niet gelyk gestelt. Ja maar segt men worden de Engelen niet krachtige helden genaamt / die sijn woort doet gehoorsamende de stemme sijnes woorts *Psal. 103: 20.* is daar mede bewesen datse wonderen en oordeelen ober en in andere schepselen konnen uptboeren; sy konnen wel krachtige helden genaamt worden / om datse stantvastigh in de liefde en eere van haren Heer en Schepper volherden / en gehoozsamentlijck sijn bevelen uptboeren / maar segt men / heeft een Engel geen 70000. in Israell dooz pest gedoodt / *2. Samu. 24.* en in 't leger van den Konink van Assyrien 185 duysent mannen / *2 Regum 19: 35.* ja maar heeft het daarom een Engel gedaen en niet Godt? Sulks sou men dan van Moyses wonderwerken en oordeelen wel konnen seggen / en van Elia de Tisbiter / soo als de Konink Ahazia tot hem sond een Hooftman van vyftige met sijne vyftige om hem te vangen / seggende: gy man Godts, de Koningh seyt komt af, maar Elia antwoorde ende sprak tot de Hooftman van vyftige: indien ik dan een man Gods ben, soo dale vier van den Hemel ende vertecre u ende uwe vyftige, *2 Regum 1: 9.* 't Welck ook aanstonts geschiede / ende noch andermaal aan den tweeden Hooftman met sijn vyftige / en dat wozt het vier Gods genaamt dat van den Hemel haar verteerde / ende daar stont een Engel by de Propheet die ook met hem sprak / maar daar wozt in 't geheel verhael niet vermerkt dat een Engel pets in die straffe heeft gewerkt / maar 't is Godt die 't gedaen heeft ter liefde van den man Godts / al spreekt Elia gebiedender wps / soo kan het eeder tot Godt in sijn herte versoeckender wps geschiet zyn / en dat Godt hem al dooz af heeft verseeckert dat hy op sijn versoeck soodantgen oordeel ober die Hooftman met sijne vyftige sondelaten toekomen / als hy soude komen om hem te vangen / soo heeft de Propheet dan gebiedender wijs konnen spreken het vier van den Hemel te dalen om haar te verteeren wanneer den Hooftman quam met sijn vyftige / maar wilden men dit op sijn ergst na de letter opnemen soude de Propheet wel stoutelyck dooz sijn gebodt ober Godt en 't Element van 't dier gebieden om sijn vyanden te straffen / 't welck ver van daar is / soo moet men van de wonderwerken en oordeelen der Engelen niet ongerpints denken / 't geen Gods Eer en werken verhoort. Ik weet wel dat men sulks toestaat / dat die H. Mannen / de Propheeten / ook Apostelen / die wonderen en oordeelen die sy gedaen hebben / dat sulks dooz haar macht niet is geschiet / maar dat het Godt selve is die sulks gedaen heeft / om dat wy van de broosheyt der nature des menschen beter bewoost zyn / maar de Engelen moeten ook wonderwerken worden toegeschreven / om datse hemelsche schepselen sijn; waar op ik antwoort / dat daarom haar nature en macht veel minder

dan ons te kennen is / ende Godt ons sulks in sijn H. Woort dupsterlijk geopenbaart heeft / ende daarom onnodigh voer ons / soo langh wy hier op aerden zijn / veel daar van te weten / maar namaals als wy de gelukzaligheyt daar boven eens deelachtigh worden / soo sullen wyder wel meerder kennisse van hebben / en bevinden datse echter niet ledigh zijn / want wy kennen nu maarten deele / en Propheeten ten deelen / daarom raadt ik dat men 't daar by laat / om niet schuldigh bevonden te worden van 't schepsel gelyk gestelt te hebben met den Schepper. Van de toelatingh sal ik nu niet spreken / om dat 't maar beuselingen zyn / want als voer af niet eerst bewesen wort / dat sy de macht hebben of haar gegeven wort / soo helpt de toelatingh niet / en dit is een saak / 't welk se schijnen meest op de Dupbelen te passen / dat die van Godt toegelaten wort quaat te doen / soo sal ik op sijn rechte plaats iets'er van seggen.

En aangaande dat de Engelen ons inwendigh souden bewaren / of peetsgoets op onse herten werken / 't is Godt alleen die onse herten kent / forseert / herten en nieren / doorgront / ja onse gedachten van verre weet / en sijn heyligen Geest die ons leyt en verlicht in alle waarheyt 1 Regum 8: 29. Psalm. 33: 15. Ioh. 16: 13. Ja maar segt men de Engelen konnen werken op 't verstant / oordeel en wille / 't welk ik ook ontkien / want in die eygenschappen bestaat de redelijke ziel van den mensch / ende zyn alle betrekkelijk op het herte / en komen der upt voer / 't welk blykt upt 1 Regum 3: 9. Exod. 35: 29.

HET TWEEDE HOOFSTUK.

Van de Duyvel in 't gemeen.

Van de Dupbel en sijne Engelen / 't welk men segt goet geschapen te zijn geweest / gelijk de boorige Engelen van vermelt / en naderhandt van Godt verstootten zijn geworden / om datse in de waarheyt niet zijn staande gebleven / ende byanden van de geloobigen geworden zijn / en verleyt heeft van den Paradijse af / en noch dagelijks verleyt / en de geloobige strijd aan doet / soo in als uptwendig / ende heerscht in de kinderen der ongehoorsaamheyt / ja wel sijn macht is groot en goddelijk / ende gelijk in geenen deele by de goede Engelen / die in de waarheyt zijn staande gebleven. Soude Godt dan met dien boosen byant een contract ingegaan hebben / na dat hy gesondigt hadt / ende hem van sijn Goddelijke macht hebben bygeset / om de menschen te konnen beschadigen / ende een seker volk en rijk oberlaten / dat by Jesus Christus / sijn welgeliefde Soon / niet te pas komt / die'er nochtans sulken bitteren dood om heeft moeten lyden ; want vele sijnder die de brede weg inslaan / en de smalle wort van weynige bewandelt ; soude Godt dan met sulck een boose byant niet verkeeren / daar hy nochtans de boose werkers der ongerechtigheyt haat ; ende hy soude de menschen sijn goede geboden of leeringe laten voerschrijven / ja selfs voer de ooren van gantsch Israel sijne heylige Wet uptoepen / ende voer sijne Soone

Soone selve / doen hy quam in de gestalte van een dienstknecht / den gansen Raad des Vaders ons bekend maken. Sou men dan niet mogen seggen van Godt / dat hy wel goet is / maar heymelijk onse byant / gelijk men van menschen segt / de welke uiterlijk wel goet schijnen / maar van binnen vol bedrog en arglistigheyt zijn ; doch dat sy verre van daar / dat Godt ons bedriegen soude.

Want dooz eerst / sou hem te weten den Dupbel gegeven zijn / dat hy wijs en voorzichtig is / om sijn regeering dooz de wijde werelt wel aan te leggen / en ober al by te zijn / al heeft hy knechten in sijn dienst / 't welk Boden of Engelen genaamt worden / want sy souden hem van hare verrichtinge wel wat konnen wijs maken / en daarom wort'er van hem getuygt / dat de diepte des Satans niet wel te kennen zijn / gelijk men meent dat van hem gesegt wort.

Ja Almachtig / die veel wonderwerken heeft uytgewoacht / en tegen den H. Geest / waar mede de kinderen Gods versegelt zijn / in 't strijdperk treden. ook somtijts dooz een tyd doen beswijken / ja Jesus Christus / die vol was van den H. Geest / versoeken / en voeren hem van de Woestijne op den berg / en toonen hem daar in een ogenblik tijds alle de Koninkrijken der werelt / ende alle hare heerlijkheyt / om hem te doen aanbidden / dan sou hy se hem geven / en doe dat niet sulken wilde / op den Tempel der mede / ende seyde doen / worpt u van boven nederwaarts / dan sou hy hem soo quyt zijn / en loon na werk ontfangen / mogelijk om dat hy hem niet wilde aanbidden / ende daar op had hy noch al een Schrifstuur plaats by der hand / uyt Psal. 91: 12. segt / hy sal sijn Engelen van u beveelen, dat sy u bewaren sullen, ende dat sy u op de handen sullen nemen, op dat gy uwen voet niet t'eeniger tyd aan eenen steen stootet. Ende daar na maakte hy hem in 't Hofje Gethsemane ook soo bang / dat hy moest druppelen als bloedt sweeten / gelijk men segt dat hy'er wel 't meest toe gedaan heeft / is dat niet een machtigen Dupbel ; ja heeft in den beginne dooz een slange / die minder tot de spraaek bequaam is / als eenige andere Dieren / verstaanbare / listige en verlepden de redenen herbooz konnen brengen aan die H. Vrou / als Eva was / en verlepden / ende soo is hy geworden een Oberste deser werelt / een Godt deser eeuwe / die de sinnen verblindt / en Oberste der macht des lichts / ja de lighamen der menschen en sinnen / of geesten te gelijk / gelijk blijkt aan al die besetenen en krankhen / in den Evangelio vermelt / soo dat veel van die rasende minder veeltijds wisten wat sy deden als een wilt beest ; is dat niet een treffelijke eer dooz Jesus Christus / dat hy sulke een verbloekte en ontrouwe dienstknecht moest tegen gaan / om de menschen daar van te verlossen / en die hem alsints soo veel werks maakten in die tijd / en 't geeft mijn wonder / daar Jesus Christus dooz sijn lyden en opstandinge den Satan den kop vermoeselt heeft / dat sijn macht daar dooz niet vermerkt wort / dat vermindert is / ende die macht heeft hy verkregen ober den mensch / gelijk ik gesegt hebbe / uyt de eerste verlepding van hem gedaan in den Paradijse / ende daar is sijn heerschappij op gebouwt / met de goddelosen gebangen te houden na sijn wille / en dat sijn sijne kinderen / sijn dienstknechten. Ja dat is noch niet genoeg / maar hy derft het Rijke Christi noch openlijk en heymelijk beverchten / ende dat van alle tijden / en men segt noch wel / dat sijn macht in de

Goddelijke Wet gegront is / daarom wort hy een rechtveerdige genaamt / Ief. 49: 25. Wel dan schijnt'er anders niet ober te schieten / als dat Godt hem het quaad maar toelaat / of belet naar sijn belieben / want gelijk Godt de godloosen het quaad toelaat en bedwingt / soo segt men is 't met de Duyvel ook.

Maar ik wenschte wel eens te weten / of alle schepselen haar Heer en Schep- per niet gehoorzaamheyt schuldig zijn / waar onder besonderlijk de verstande- lijke schepselen begrepen worden. Nu als die verstandelijke schepselen tegen hem overtreden / hoe kunnen dan sulke wederhoorige hare heerschappij daar door vestige / of van Godt gevestigd worden / ende dat ober andere schepselen / die hy verlept ende gedoodt heeft / ende dan derst soodanig sondig schepsel noch als een lasteraar of aanklager van de schepselen / die hy verdozen heeft / vooz den Chzoon van sijn Heer en Riechter verschijnen.

Nu hy die verstandelijke schepselen verstate zijn de Duyvel ende sijne Enge- len / die dobbel gefondigt hebben ; het eerste dat sy in de waarheyt niet zijn staande gebleven / en 't ander dat hy den mensche verlept heeft / dat ook ver- standelijke schepselen zijn / en dan sou de Satan als verklager en heerscher van den mensche vooz den rechtvaardigen Godt verschijnen / gelijk als 't sou bli- ken upt de Historie van Job / en de Soue Godts soo stoutelyk verfoeken / die ook Godt en Heere is van eeuwigheyt.

Ende daar de goede Engelen / die standvastig in de liefde en dienst Gods sijn staande gebleven / van sulken heerschappij in de H. Schrift niet wort ver- melt / ende sy durven geen oordeel van lasteringe tegen den Duyvel voozbrin- gen / veel min tegen den mensch / Jud. 1: 9 2 Petr. 2: 11.

Nu dat quaad en de macht van den Duyvel soude Godt toelaten / gelijk hy de boose menschen toelaat / maar als de goddeloosen quaad bedrijven aan ande- re menschen / 't zy aan hare lighamen of goederen / derben sy dan noch wel als aanklager van de schepselen / die sy beledigt hebben / en Godt selve daar door vertoornt / vooz hem verschijnen / om daar door meerder heerschappij te verkrijgen / ik meen wel neen / maar dat sy al aanstonts de gramschap Gods in hare conscientie gevoelen / die haar beschuldigt / Rom. 2: 15. En 't bleek ook aan Cain / doen hy sijn broeder Abel had dood geslagen / dat het bloed zijns broeders wraak riep van den aartbodem ; echter vestigen de godloosen hare macht of heerschappij daar door op / met de vroomen te onderdrukken / ver- volgen en te dooden ; soo mach sulks een rebellige en tyrannige heerschappij ge- naamt worden / die Gode en de mensche vyandt zijn / waar ober hy sulke on- gehoorzame tijdelijk en eeuwiglijk sal straffen ; soo soude de Satan op sijn best genomen een rebellige heerschappij aangematigt hebben.

Daar is ook een rechtvaardige macht of heerschappij onder de menschen / 't zy Koningen / Vorsten / Overheden / Machten / welke zijn tot bescherming der goede / en straffe der quade / soo is'er dan een goede en quade macht onder de menschen in gebuyk ; maar voozheen heb ik gesegt / dat de H. Schrift van de macht of heerschappij van de goede Engelen ons niet vermelt / want de macht van de Duyvel / of afgeballen Engelen / soo sy 't zyn / moeten ver- gelijken hy de goede Engelen / waar van in 't eerste Hoofdstuk gehandelt heb / soo dat een quaden niet machtiger kan gesegt worden in 't quaat / als een goe- den

den Engel in 't goede; ende men segt / dat de afgeballen Engelen niet ketenen
der duyfsteriffse bewaart worden tot het oordeel des grooten dags / en kan hy
dan losbandig soo veel gewelt doen in de werelt.

Want men maakt hem in dese dagen noch so groot / seggende dat hy heerscht
ober de lighamen en zielen der menschen; ook gebuykt hy de Elementen om
haar te beschadigen / segt men dat Godt hem veelsints belet / wat helpt dat /
zyn macht en rijk houd stant / en komt in geen en deele by 't Rijke Christi te
pas / gelijk ik te vooren getoont hebbe. Nu indien alle dese macht en werkin-
ge van den Satan / hier vooren verhaalt / tegenstelliglyk vergeleken wordt
met de macht Gods / soo blijft 'er wepnig eere voor den Schepper ober / want
de Duyvel kan die werken niet doen sonder die Goddelijke eygensenschappen /
namentlyk / wijs / almachtig / alwetend / ober al tegenwoordig / 't welk
eygensenschappen zijn die van Godt onafscheidelijk zijn. Nu geef ik eens te be-
denken wat wepnige eygensenschappen der dan voor Godt sullen overblijven / so
twijffel ik dan of 't niet geschied by quade opbarring van de letterlijke woorden
der H. Schrift / en datter al een geheel andere Duyvel by verstaan wordt als
de meeste menigte geloof / ende niet sulken Duyvel die niet d'andere H. En-
gelen goet geschapen soude zijn geweest / ende in de waarheit niet zijn staande ge-
bleven / nocht in / of van 't geselschap der goede Engelen is geweest / 't welk
ik berder na mijn kleyn vermogen sal soeken te toonen.

HET DERDE HOOFSTUK.

Wort getoont wat door de val der Engelen te verstaan
zy, als mede wat de Duyvel is.

Doch voor eerst wat de val of sonde der Engelen of boose Geesten belangt /
den haare straffe daar opgevolgt / 't welk men tracht te bewyzen uit
Petri. 2: 4. en Iud. v. 6. Hou ik my aan 't geboelen van de Heer Daillon / van
de Heer Bekker aengetrocken in sijn tweede Boek de Betoverde Werelt / in
't achtste Hoofdstuk / die het verklaart de Bespieders te zyn van Godt geson-
den om 't Land Canaan te verspieden / dewelke een quaat geruchte onder
't volk brachten na datse 't Land verspiet hadden / om dat haar docht onmo-
gelyk te zyn sodanigh Land te overwinnen / seggende dat hare steden vast /
ende een groot sterk en machtigh volk was / soo dat het gantsche Volk Israels
rebelleden tegen Moise ende Aaron / ende seiden van een ander hoofft op te
werpen / en heerden niet haar herte weder na Egypten / maar Moise / Aa-
ron / Josua / en Caleb sochten sy te steenigen / waar ober de Heere sich gro-
telijks vertoornde / soo dat hy swoer dat sy in sijne ruste niet soude ingaan /
behalven Josua en Caleb / maar anders het geheele gros van Irael sijn
hare doode lichamen gevallen in de Woestijne van 20 jaer out en daar boven /
doch de gesondene verspieders stonden aenstonts voor een plage / die niet vol-
standig waren gebleven den Heere na te volgen / ende een quaat geruchte on-
der

der 't volk gestropt hadden / Num. 13. en 14. vergeleken met Psalm 95: 10: 11. Heb. 3: 11 17. Ook soude daar door konnen verstaan worden / 't meeste gros van Israel van Godt gesonden upt Egypten om 't Lant Canaan in te nemen / en ter erffenis te ontfangen door de hant Mose ende Aaron om hem te dienen / maar om hare afval en wederspanningheyt besonder in dees tyt van Godt zyn gedrepgt en gestraft geworzen / seggende dat hare doode lichamen sullen vallen in dese Woestijne soo dat het Lant waar na toe haar Godt gesonden hadde om dat te erben / sy niet en hebben gesien / maar sijn gestorven in de Woestijne / en die in hare sonden gestorven zyn konnen gesegt worden met ketenen der dupsternisse tot het oordeel bewaart te worden / gelyk als van Godt gesegt wort dat hy met veele lankmoedigheyt verdragen heeft, de vaten des toorns tot het verderf toebereyt Romey. 9: 22. soo heeft hy ook Israels sonden na die tyt veertigh jaar lankmoediglyk verdragen in de Woestijne / ende Moses segt van Israel / dat de Heeren haar geen herte om te verstaan, noch oogen om te sien, noch ooren om te hooren, gegeven heeft tot op desen dagh, Deut 29: 4. en dat was soo lang daar na / so warense dan mede van die vaten des toorns / doch niet alle / maar daar waren ook beele vaten der barmhertigheyt die hy te boozen bereyt heeft tot heerlykheyt / ende dat zyn de dienstknechten der gerechticheyt noch verder reden daar van ober 't woort van Engelen.

Israel was van Godt gesonden om de ongerechtigheyt der Amoriten te straffen / en haar Lant in erfelyke besittinge te nemen.

Israel waren dienstknechten / om dat de Heere haar door een vast verbont tot een eygendom hadt uptverkoren upt alle de volken.

Israel moesten boden sijn om des Heeren lof te vermelden wegens sijn groote goedertierentheyt / en van alle sijn wonderwerken.

Israel konnen dienstknechten genaamt worden / om datse de Goddelijke Wetten moesten gehoorzaam zyn in geloofen liefde.

Israel waren dienstknechten / om datse van Godt gestelt waren onder een Joch der dienstbaareheyt.

Soo dat op haar het woort van Engelen kan gepast worden / en indien sulke Engelen al willens sondigen / en blyven niet volstandigh in 't gebodt Godts van haar ontfangen / waar in haare Doorbaders getrou in sijn bebonden / soo kan van sulke dienstknechten gesegt worden datse van Godt in de Helle geworpen zyn / overgegeven den ketenen der dupsternisse / om tot het oordeel bewaart te worden / gelyk als de getrouwe dienstknechten gesegt wort van Jesus geset te worden ober alle sijne goederen / soo datse geset in den Hemel / in Christo Jesu / versgelt met den Geest der beloften / getrokken zynde upt de nacht der dupsternisse / overgebracht in 't Koninkryke des Soons sijner liefde / en welke namaels geen beschuldige / noch oordeel / of straffe te verwachten hebben.

Nu dat daar soo mede kan zyn / en weet ik niet wat men meer van de sonde en straffe der Engelen seker binden sal in de H. Schrift / want menschen worden dickwils boden of gesanten genaamt / 't welk het woord Engelen beteekent / die van Godt of menschen gesonden zyn / Genes. 18. en 19. En Paulus segt

seggt elders: **Wij** bidden u als gesanten van **Christi** wegen / laat u met **Godt** versoenen; en Richt. 7. 24. Jac. 2. 5. **Nu** sal ik eens onderzoeken wat de **Dupbel** is.

Die de sonde doet is uyt den Duyvel, Johan. 3. 8. Ende **Jesús** seggt tegen de ongelooftige **Joden** / gy zyt uyt den **Vader** den Duyvel. **Nu** is 't noch twijfelachtig wat den **Dupbel** is / maar als **Paulus** segt / Hebr. 2: 14. Die het gewelt des doots hadde, dat is den Duyvel. Wel mochte men noch vragen / wat is 't gewelt des doots dan / dat den **Dupbel** zou zijn / dat sal blyken uyt de vorige redenering van hem; in 't selfde **Vers** segt hy: Overmits dan de kinderen des vleeschs ende bloets deelachtigh sijn, soo is hy ook desgelyks der selver deelachtigh geworden, op dat hy door de dood te niete doen soude, en dan volgt / die 't gewelt des doots hadde, dat is den Duyvel. Het eerste lit segt dan / overmits dan de kinderen des vleeschs ende bloets deelachtigh sijn. Het geene uyt het vleesch geboren is (dat) is vleesch, Joh. 3. 6. ende die in den vleesche zijn, en kunnen **Godt** niet behagen; waarom / want het bedenken des vleesch is de doodt, Rom. 8. (soo ben ik) dan in ongerechtigheyt geboren, en in sonde heeft my mijne Moeder outfangen, Psalm. 51: 7. Daarom, gelijk door eenen mensche de sonde in de werelt ingekomen is, ende door de sonde de doodt, ende alsoo de doot tot alle menschen doorgedaan is, in welke alle gesondicht hebben; soo dat de doot heeft geheerst van **Adam** af / (ja) door demisdaat (van dese) eene heeft de doodt geheerst, Rom. 5. **Nu** indien door de sonde of misdaat **Adam** de doot heeft geheerst over alle tot verdoemenis / soo beslupt ik dat de sonde het gewelt of macht des doots is / want de woorden heersche of heerschappy, macht of gewelt, bestaat maar in verwisseling van woorden / maar de sin is hier 't selve / want waar heerschappy is / daar is macht en gewelt; by exempel als **Israel** overheerst wiert van hare vyanden / soo waren sy dan immers in haar macht en gewelt / soo is 't ook / die de sonde doet / sijn dienst knechten der sonde / Johan. 8. en die sonde is den Duyvel.

Nu wat het tweede lit belangt / daar gesegt wort / soo is hy ook desgelyks der selver deelachtigh geworden, op dat hy door de doot te niete doen soude die 't gewelt des doots hadde, dat is den Duyvel, dat raakt de **Soone Godts** / by tegenstellingh dat hy alsoo van **Godt** gesonden is / ingelykheyt des sondigen vleesches, ende (dat) voor de sonde, de sonde veroordeelt in het vleesch, Rom. 8. 3. Ende heeft alsoo de doodt versonden tot overwinninge / doch van dese saak sal daar na op sijn rechte plaats wel iets van gesegt worden.

Dunkt iemandt nu dat ik **Gods Woort** bespottelijk maak / dat ik uyt dese plaats van **Paulus** / Heb. 2. 4. sulken **Dupbel** niet in binden kan / als men van outs heeft geloofd / maar dat hy sou vaststellen dat de sonde den **Dupbel** is / daar staot ik my niet aan / het staat echter by my vast / dat **Godts Woort** de waarheyt is / maar ik en bindt my niet op de autoriteyt van **Aptleggers** / als ik selfs niet overtuycht ben / dat het waarheyt is ende soo pemandt my op een overtuygenwys beter kan onderrichten / ik sal 't gaarn aannemen. **Nu** sal ik Joh. 8. eens gaan onderzoeken / en sien of die niet een en 't selve segt als **Paulus**.

Joh. 8. 31. Jesus seyden dan tot de Joden, die (in) hem geloofden. Indien gylieden in myn Woort blyvet soo sijt gy waarlyk myne Discipelen, en sult de waarheyt verstaan, ende de waarheyt sal u vry maken; sy antwoorden hem wy sijn Abrahams zaat, en hebben noyt yemant gedient, hoe segt gy (dan) gy sult vry worden. Jesus antwoorde haar, een yegelyck die de sonde doet, die is een dienstknecht der sonde. De dienstknecht en blyft niet eeuwiglyk in 't huys, de Sone blyft'er eeuwiglyk; indien dan de Sone u vry gemaakt sult hebben, soo sult gy waarlyk vry zyn. Ik weet dat gy Abrahams zaad sijt, maar gy soekt my te dooden, want myn Woort en heeft in u geen plaats. Ik spreek dat ik by mynen Vader gesien hebbe, gy doet dan ook dat gy by uwen Vader gesien hebt. Sy antwoorden ende seyden tot hem, Abraham is onse Vader. Jesus seyde tot haar, indien gy Abrahams kinderen waart, soo soudt gy Abrahams werken doen, maar nu soekt gy my te dooden, een mensche die u de waarheyt gesproken hebbe, welke ik van Godt gehoort hebbe; dat en dede Abraham niet; gy doet de werken uwes Vaders, 't welk de Joden wel verstonden / dat sulks niet uyt den bleefche is te verstaan; daarom antwoorden sy / wy en zyn niet uyt hoereryen geboren, wy hebben eenen Vader (namentlyk) Godt, 't welk zy loogen / want zy waren dickwils van Godt afgehoereert / en noch dedense sulks. Jesus seyde dan tot haar, indien Godt uwen Vader waar, soo soudet gy my liefhebben, want ik ben van Godt uytgegaan, ende kome (van hem) want ik en ben ook van my selven niet gekomen, maar hy heeft my gesonden, waarom en kent gy myne sprake niet, (het is) om dat gy myn Woort niet kont horen. Nu vers. 44. daar men gemeenlyk dien verkeerdten Dupbel uyt betopsen wil / luyd. Gy sijt uyt den Vader, den Duyvel, ende wilt de begeerten uwes Vaders doen, die was een menschen moorder van den beginne, ende en is in de waarheyt niet staande gebleven, want geen waarheyt en is in hem; wanneer hy leugen spreekt, soo spreekt hy uyt sijn eygen, want hy is een leugenaar ende de Vader der selve. Maar my om dat ik de waarheyt segge en geloof gy niet; die uyt Godt is, hoort de woorden Gods; daarom en hoort gylieden niet, om dat gy uyt God niet en zijt. Voorwaar, voorwaar, segge ik u, soo iemant mijn Woort bewaart sal hebben, die en sal den doot niet sien in der eeuwigheyt, 't welk de Joden verkeert opbatten en meenen dat Jesus daar de tydelijke doot by verstont / maar het was uyt de Geestelijke doot der sonde / de Joden dan seyde tot hem, nu bekennen wy dat gy den Duyvel hebt, want Abraham is gestorven, ende de Propheten, wien maakt gy u selven. Jesus antwoorden, indien ik my selven eere, soo is mijne eere niets: mijne Vader is 't die my eert, die gy segt dat uwe Godt is, en gy kent hem niet, maar ik kenne hem, ende indien ik segge dat ik hem niet en kenne, soo sal ik u lieden gelijk zijn, dat is een leugenaar: maar ik kenne hem, en beware zijn Woort.

Dooz eerst segt Jesus tot de Joden, indien gylieden in myn Woort blyft, soo sijt gy waarlyk mijne Discipelen, ende sult de waarheyt verstaan; en dan segt hy de waarheyt sal u vry maken. Jesus is de waarheyt / in welker mont geen bedroghe gebonden is / maar hy is ook de waarheyt / bestaande daar in / dat soo vele beloften als'er sijn / die sijn in hem ja ende Amen tot heerlijkheyt des Vaders / en de grootste beloften van dien / is dooz hem byz gemaakt te woz:

worden van de dienstbaarheid der sonde / vers. 34. 35. 36. Maar de Joden
sochten hem te dooden / want zijn Woort en had in haar geen plaats, en
echter roemdense Abraham zaat te zijn / maar dan moesten zy de werken des
gelobigen Abrahams doen, maar sulks en dedense niet. Ook seydten sy noch /
dat Godt haren Vader was / v. 41. maar Jesus segt dat sy hem dan moe-
sten liefhebben, om dat hy van Godt is uytergegaan, v. 42. maar zy konden
zijn Woort niet hooren en daarom verstonden sy sijne sprake niet; daarom
seggt hy. Gy sijt uyt den Vader den Duyvel, ende wilt de begeerte uwes Vaders
doen; ende dat is Vader Adam / die de hepligheyt des Heeren dooz sijne on-
gehoozsaamheyt en sonde gelastert heeft. Ende sulks deden doe ook de Joden
aan synen Soone / die de heplige Israels is / en die seggen konde / wie over-
tuicht my van sonde / nu die vader den Duyvel. Die was een menschen-
moorder van den begiune, om dat hy hem en sijne nakomelingen gebracht
heeft in de geestelijke en tijdelijke doot / en alle rampen die den mensch in dit
leven overkomt: Ende en is in de waarheyt niet staande gebleven, alsoo hy van
de waarheyt en liefde Godts is afgeballen / want geen waarheyt en is in hem,
uyt zijn eygen natuur aengemerkt / om dat Adam een schepsel zijnde / de
waarheyt in / of uyt zijn selven niet kon hebben / maar zijn beeldt / bestaande
in gerechtigheyt en hepligheyt / hadde hy van Godt / soo veel als hy ver-
mocht een schepsel te geven / ontfangen / ende daarom kon Adam zijn sinnen
verlept worden dooz aangenamen en verleydende boozwerpen / ende heeft alsoo
dooz de begeerlijchheyt / als mensch zijnde / konnen veranderen of sondigen /
want van Godt wort alleen gesegt onveranderlijk te zijn / noch geen schadu-
we van omkeringe / soo wanneer dan die gevallen sondaar leugen spreekt /
soo spreekt hy uyt zijn eygen, want hy volgden zijn valsche blinde dzift en
hertsochten meer op / dan met verstant en oordeel het bedroch der begeerlyk-
heyt te overwegen / sonder Godt om versterkingh te bidden / en soo is 't ge-
lyk 't Salomon segt / Godt heeft den mensche recht gemaakt maar sy hebben
veele bonden gesocht; soo is hy dan een leugenaar ende de Vader der selve,
v. 44 ende soo syn alle menschen leugenaars dooz hem geworden / Psal. 116.
ende die lasteringe ongehoosamheyt en leugen waren / die Joden ook van
besmet / gelijk Jesus verder toont seggende. Voorwaar voorwaar segge ik u,
soo iemant mijn woort bewaart sal hebben, die en sal den doot niet sien in der
eeuwigheyt, maar de Joden seggen dat hy den Duyvel heeft / dat hy syn sel-
ven eerden, maar Jesus segt dat syn Vader hem eert, dien hy kende en
bewaarde zijn Woort, maar indien hy seydte den Vader niet te kennen, soo
sou hy haarlieden gelijk zijn (dat is) een leugenaar, soo dat ik 't my klaar
verbeelt uyt alle die spreekwijse niet anders te seggen / van uyt den Vader den
Duyvel te zijn / als den Vader of den Soone te lasteren / dat is sonde ongehoos-
saamheyt en leugen.

HET VIERDE HOOFSTUK.

Handelt van de verleydinge, in den Paradyse geschiet, en besonderlyk wat het spreken, of verleyden van de Slange betekent.

Lat ons nu eens sien hoe 't Moses ons beschrijft; maar ik moet eerst voorzaf wat seggen; wat ik van het spreken of sinnebeeldigh spreken van de slange versta. Dat sulx een ware slangh zou zijn / een van het kruppemde gebierte der aerde van Godt geschapen / die sulke verleydende redenen tot de vrouwe gesproken heeft / en kan upt de natuur van sulke een beest niet bewezen worden / ende upt de bloek en de bedrighingh die Godt op de slange legt / als mede upt het vyantschap setten tusschen de slangh ende de vrouwe / en haar beyder zaden / ook in 't vermozelen vande kop der slange / en hy daar en tegen de versenen te vermozelen aan 't geslacht van 't vrouwe zaat / blijkt noch veel minder; doch men legt het tweefints upt; men siet wel dat upt een slangh sulken list en spraak niet kan boozthomen / noch bloek en vyantschap komt daer ook gants niet op te pas; want het schijnt dat hy soo sonder straf weder gaat heen kruppen / en daar wozt ook niet vermerkt datter meer vyantschap is tusschen slangh en vrouwe / of slangh of vrouwen saet / als andere wilde Dieren / die de menschen verscheuren of vernielen / indiensel in haar geweld konnen krijgen. Daar en tegen sijnder slangen die den menschen gantsch geen quaat doen / maar veel goede diensten van geschieden; waar wil dit dan heen / maar men neemt sijn uytblucht tweefins / gelijk ik gesegt hebbe / en men segt dat daar ebenwel letterlijck een ware slangh moet hy verstaan worden / maar de Duyvel moet daar mede in 't spel komen / sal 't wat schijn hebben / daarom segt men de Duyvel heeft dooz de slange gesproken / en heeft hem list en spraak bygeset / waar staat sulks; Moses segt ons niet / en ik weet niet dat de gehele H. Schrijft sulks vermelt; waar sal 't bewijs dan van daan gehaalt worden / upt de Schrijften der Fabeldichters / dan is 'er slecht mede gestelt / ende dan sou het al een machtigen Duyvel zijn / kan hy sulck een dier / eerst van Godt geschapen / verbozen / en maken hem booz die tijd bequaam om sulke redenen tegen die vrouwe te gebruiken / en daar na sonder spraak weer heen te gaan kruppen / dan valter soo veel van Jesus wonderwerken niet te roemen / dat hy de stomme menschen kon doen spreken; ende dat van Williams Eselinne / welke Godt hare mont opende datse sprak / soo steekt daar al meerder wonderwerk in een slange te doen spreken / en soo heeft de Duyvel al grooter wonderwerk gedaan in dat stuk / als Godt of Christus opt gedaan heeft. Al wozt sulke seggen lasterlijck opgenomen / laten die 't bewijzen dat de Duyvel sulken macht / moet / en kan toe gekent worden / als mede dat hy sulks heeft gedaan. En wat belangt de bloek boven al het

het bee en 't gedier te des belts / van op sijn buyk te gaan stof te eten alle de dagen sijns levens / hoe komt dat op de Dupbel te pas / by 't bee / 't gedier ten buyk te gaan stof te eten sijns levens dagen / is hy dan een beest / gaat hy op sijn buyk / eet hy stof / heeft hy een levens tijt / dat hy sterft / en men segt dat hy een geest is ; sterben de geesten dan ook / dat denk ik niet / ende hoe wilt met sijn byantschap gestelt wesen tegen de vrouwe ; na dat hyse door de slange verleyt heeft / heeft hy in uiterlijken schijn of lichaam meer byantschap betoont / dat moest blijken of tusschen haar zaat en sijn zaat ; en is hem de kop vermozelt / en heeft hy haar zaat de versenen vermozelt / 't welk Christus is ; wil men 't geestlijk / dat hy de gelovige bebegt van Adam en Eva's tijt af met quade gedachten te werken op hare herten ; wel dan moet hy een herten-kenner zijn / 't welk ik in 't eerste Hoofdstuck getoont heb een schepsel daar in onmachtig is ; nog op verstant / wil en oordeel kan hy ook niet werken / noch op de sinnen ook niet / of ik wens te wel eens te weten door wat boozwerpen hy de sinnen verleyt ; de boozwerpen die der in de werelt zijn / die sijn krachtig en ontallijk genoeg waar door den mensch kan verleyt worden / al komt'er sulken Dupbel niet by / en door sulke verleydende boozwerpen is Adam en Eva verleyt geworden / en zijn 't Dupbels zaat de Godtloosen die soo machtigh veele zijn / waar in hy sou heerschen / gebangen houdende in de strikken der sonde / na sijnen wille / en de selven op te hitsen / om te verleyden / vervolgen en te dooden de geloovigen / 't welk sonder de menschen der herten daar toe te bewerken / niet geschieden kan / en by gebolgh moet hy se dan kennen ; is dat dan de Dupbel niet tot een quaden Godt gemaakt / als hy de goede Godt in macht wort gelijk gestelt. Van 't vermozelen der versenen van Christus / welke van 't vrouwe zaet afkomstig is / sal ik daar na in 't breeke wel iets seggen / by tegenstelling nu daar de goede Engelen / 't welk Godts dienstknechten zijn / en sijn macht te baat hebben / hebben noyt eenigh mensch of beest de spraak gegeven / soo veel als mijn in de H. Schrift bekend is / en noyt door goede gedachten de geloovigen versterkt / maar daar is een Goddelijke kracht en Almacht toe van nooden / wat sou dan de Dupbel doen ; Soo segg ik dan dat ik het na de letter niet en versta van de slangh / of datter sodanigen Dupbel in te pas komt die door de slangh gesprooken heeft / maar dat het onepgentlijk verbloemt en sinnebeelt gewijs versta / dat is den menschen Adam en Eva haar valsche redeneringe en overlegginge / die door wezelige / vergiftige en verleydende herts tochten werkzaam geweest is door de begeerlijcheit / 't welk de sonde in hare herte bezocht heeft / door welke sy haar en hare nakomelingen vergifticht en gedoodt heeft ; indien iemandt dat noch niet en voldoet / en wilt noch epgentlijk verstaan van de slange die spreekt / hoe komt dat'er staat Psal : 19: 2. De hemelen vertellen Godts eere , ende 't Uytspanfel verkondigt sijner handen-werk. De dagh aan den dagh stort overvloedige spraken uyt , ende de nacht aan nacht toont wetenschap. En Psal : 148: 3. Looft hem gy sonne ende mane. Looft hem alle gy lichtende sterven. Looft hem gy Hemelen der Hemelen , ende gy wateren die boven de Hemelen zij V. 7. Looft den Heere van der Aerde gy Walvissen ende alle afgronden ; is dat ook epgentlijk te verstaan / dat denk ik niet / maar van den mensche / om dat

dat die niet kennits en verstant begaast zijn. Worden de onsenlijke dingen van de scheppingen der Werelt aan, nyt de scheptelen verstaen en doorsien, beyde sijn Eeuwige kracht en Goddelijkheyt, op datse hem als Godt kennende, hem ook sonden verheerlijken, en danken of looben / Rom. 1: 20: 21. Nu Joan. 3: 14 staat: Gelyk Moses de slange in de Woestyne verhoogt, heeft alsoo moet de Sone des Menschen verhoogt worden, op dat een yegelijk die in hem gelooft, niet en verderve, maar het eeuwige leven hebben. Nu vraagh ik hoe komt Jesus het tegenbeeld van de slange te zijn / indien de slange niet de sonde betekent.

Want gelyk de Israeliten / die gesondigt hadden / ende sy wierden van Godt met vierige slangen daar over gestraft / soo rechten Moses den Metale slangh op / upt last van Godt / soo dat indien yemant die slangh aanschaght / soo wiert hy van die straffe en plage verlost / Num. 18: 8. indien het niet den geloove geschiede want sonder geloove ist onmogelyk Godt te behagen; soo is het dan een waar sinnebeeld op Christus / want yegelyk die in hem gelooft, heeft het eeuwige leven, ende hy heeft hem selven voer ons tot sonde gemaakt / daar hy selven nocht sonde gekent / noch gedaen heeft / gelyk de metale slangh ook niet kon sondigen / naar Israel hadt gesondigt / soo is hy dan voer ons gestorven als wy noch sondaars waren / en Christus is in de werelt gekomen om de sondaars saligh te maken; soo seggh ick dan gelyk de metale slange het tegenbeeld is van de sonde en straffe van Israel / ende het voorbeeld van Christus / dat hy verhoogt en gestorven is / want dat hy gestorven is / dat is hy der sonden eenmaal gestorven / op dat wy Gode leven souden; soo verstaen ik dat de slange in 't paradyse een verbloemt sinnebeeld is van de sonde / en ik kan anders niet begripen / hoe dat figuur van de slange Christus sou betekenen / en daar de sondaars in de H. Schrift veelmaal by slangen en adderen geboetsels vergeleken worden.

De plaats 2 Corin. 11: 3. moet ik hier doen volgen. Paulus segt / Doch ik vrees dat niet eenighints, gelyk de slange Evam door haare arglistigheyt bedrogen heeft; alsoo uwe sinnen bedorven worden van de invoudigheyt die in Christo is. Wel te recht wierden haare sinnen bedorven door de arglistige verleydinge / welke de begeerlijckheyt in hare herten geworcht heeft / en soo sijn sy Adam en Eva van de staat der eenvoudigheyt afgeballen / want het herte is arglistigh en dootlyk ja meer dan eenigh dingh, Jer. 17: 9 sou een slange dan niet arglistigh sijn konnen om gelyk men segt / dat hy den eersten mensch verleyt heeft; maar dan spreekt de Propheet de waarheyt niet / want hy seyt het herte is arglistigh en dootlyk meer kan eenigh dingh, of Paulus verstaet der ook geen slange door / gelyk ik ook niet sien kan dat hy doet; maar Paulus vermaant de Gemeente van Corinthen / datse sullen blijven by de eenvoudigheyt / die in Christo is / van welken sy al begonnen afte vallen ende begeerlijckheyt des vleesch / ende de verleydinge op te volgen / gelyk hy haar overbloedigh bestraft daar over / en besonder in sijn eerste Bries aan haar / daar hy haar het Woort niet verkondigt en hadde als menschen woort maar als Godts Woort / daarom segt hy vers. 4. Want indien de gene die komt, een andere Jesum predikte, die wy niet gepredikt en hebben, ofte gy een andere Geest ont-

ontfinget, die gy niet en hebt ontfangen, ofte een ander Euangelium, dat gy niet en hebt aangenomen, soo verdroegt gy niet recht; Want ik achte dat ik nergens in ben minder geweest dan de uytgenomenste der Apostelen. **An Adam** en **Eva** hadden het gebodt **Godts** ongehoorsaam geweest / sy waren van hem afgeballen voer hare bonden die sy gesocht hadden / soo gingh het niet vele van de **Gemeente van Corinthen** / daar **Paulus** haar het woort **Gods** of des **Euangeliums** verkondigt hadt; hoe komt hier dan een slange te pas / of 't most op menschen sien / en dan kont niet op de slange geduyt worden / een vanden kruppande bediende der aerde veel minder dan de **Duyvel** / die door de slange sprak / soo dat ik het mede onepgentlijk versta / namentlijk de verledinge der sonde door 't figuur van een slange verbeelt.

Noch twee plaatse daar van de slange vermeldt wort / moet ik ook niet verbygaan / voer eerst **Apocal. 12:9:10:11**. Ende de groote Draak is geworpen (namentlijk) de oude slange, welke genaamt wort **Duyvel** ende **Satanas**, die de geheele Werelt verleyt, hy (segge ik) geworpen op de aerde ende sijn Engelen sijn met hem geworpen. Nu die oude slange om sijn verschrikkelijcheit de groote Draak benaamt / ook **Duyvel** ende **Satanas**, dat is lasteraar en tegenstander / welke namen op godtlose menschen hier moet gepast worden / welke zijn onder de dienstbaerheyt der sonde / waar doorse **Godt** en sijn **Gemeente** lasteren en tegenstaan. Nu die sonde heeft De geheele Werelt verleyt, en dat is 't algemeen verderf, dat in de werelt is door de begeerlijkheyt. **2 Petri. 1.4.** en daarom is hy geworpen op de Aerde, om dat hy geen gemeenschap heeft aan die Hemelsche goederen / die de gelovigen deelachtigh zijn / namentlijk / vrede en blijtschap door den heyligen Geest / ende sijn Engelen sijn met hem geworpen, dat is een pegel die de sonde doet / sijn sijn Engelen of dienst knechten der sonde soo genaamt / en die sonde brengt haar in vrees en verschrikkinge / en namaals sal die **Duyvel** met sijn Engelen geworpen worden in 't Hellsche vier / 't welk haar bereypt is nu volgt de roem vande **Gemeente** / welke door het bloet des **Lams** sijn / vrygehocht / **Vers. 10.** Omdat de verklager onser broederen, die haar verklaagde, voor onsen **Godt** dagh ende nacht is nederge worpen, ik segge dat haar gewisse selve haar voer **Godt** verklaagde / om 't **Duyvels** reetsel / de sonde die in haar is / maar sy hebben hem overwonnen door het bloet des **Lams**, ende door het Woordt harer getuygenisse, dat is het woort des geloofs / en dat hebben se met haar doot bevestight / want sy hebben haar leven niet lief gehadt tot de doot toe. **Wil** dit pemandt al mede van een andere **Duyvel** verstaan / hoe komt hy in den Hemel na de komste van dien mannelijke Sone, die alle Heydenen soude honden met eenen yseren roede, ende weghgerukt (is) tot **Godt** ende sijn Throon **vers. 5.** 't Welk **Christus** is / na dat hy de reynigmakinge onser sonden heeft te wegen gebracht / geseten is aan de rechterhandt der **Majesteit** in de hoogste Hemelen; ende hoe komt hy onse broederen te verklagen / wat quaat hebben sy hem gedaen / daar hy de geheele werelt zou verleyt hebben / 't welk in 't tweede Hoofdstuk genoegh getoont is / dat hy sulks niet kan noch machtigh is te doen. Wat de **Prophetische** zin belangt / die in de woorden noch zijn opgesloten / dat komt hier niet te pas / en is van veel nieuwe **Apr-**
leg

legger en al heerlijk opgeheldert / behalven datse te hoogh geboelen van de Duyvel hebben.

Nu Openb. 20: 2. staat: Ende hy greep den Draak, de oude slange, welke is de Duyvel, ende Satanas, endē bondt hem duysent jaren. Onnodigh hier meer van te seggen / om niet tweemaal een dingh te doen / als alleen van het binden van duysent jaren, en sijn anders niet van de Wyanden des Evangeliums / die des selfs Belijders lasteren / vervolgen en dooden. Op de eene tijt geeftse Godt de macht en gelegentheyt der toe / om sijn Kerke op te werken / te zuiveren en te kaspden / en op andere tijden bindt of bedwingt hy die om sijn Kerke breeide en wypt op haar suchtinge te doen erlangen: Die veel quaats in 't herte denken, alle dagen 't samen komen om te Oorlogen, sy scherpen hare tonge als een slange; het adder vergift is onder hare lippen Sela, Psalm. 140. Doch wat 't getal van Duysent belanght / dat is Prophetisch / dat komt by dese saak ook niet te pas / omdat ik hier in 't generaal maar heb wille seggen / wat het binden van de de oude slange kan betekenen.

HET VYFDE HOOFSTUK.

Genesis 3. in 't besonder ondersocht.

Nu sal ik Moses eens gaan ondersoeken / en hooren wat die segt, maar gelleest in gedachte te houden van de slange / 't welk ik gesegt heb een sinnebeelt te sijn van de sonde / werksaam geweest zijnde door de begeerlijchheit / ende dat is den Duyvel die den mensche berlept en gedoodt heeft / Gen. 3: 1. De slange nu was listiger dan al het gedierten de velts, 't welk de HEERE Godt gemaakt hadde: is 't wonder / 't diergelijke van den mensch is listiger dan al het gebierte des velts / en by een dier kan den eersten mensche vergeleken worden / om datse hare blinde wyften en hertstochten te veel opvolgden / gelijk als Petrus segt / 2 Pet. 2: 12. die als onredelijke dieren de nature volgen, ende voorgebracht zyn om gevangen en gedoodt te worden. Ende sy seyde, namentlyk de slange / tot de vrouwe, is 't ook dat Godt geseyt heeft, gyliden en sult niet eeten van alle boom deses Hofs; en verstaan ik niet anders te sijn als de valsche redeneringe van de vrouwe selfs / in haar de lust of begeerlijchheit begon al werksaam te worden / ende sy socht 't haar uyt de gedachte te brengen / want sy wist wel dat Godt gesegt hadde van alle boom deses Hofs / sult gy wydelijk eeten / daarom de vrouwe seyde tot de slange, van de vrucht der bomen deses Hofs sullen wy eeten, maar van de vrucht des booms, die in 't midden des Hofs is, heeft Godt geseyt gy en sult van die niet eeten, noch die aanroeren, op dat gy niet en stervet. Van aanroeren en hadt Godt niet verboden / maar het eeten: Doe seyde de slange tot de vrouwe, gyliden en sult den doot niet sterven, maar Godt weet dat ten dage als gy daar van eetet, soo sullen u de oogen geopent worden, ende gy sult als Godt wesen, kennende het goet ende het quaet; ende dat scheen de Vrouwe daar uyt te beapten / want daar staat: Ende de vrouwe sagh dat die boom goet was tot spij-

spijse, ende dat hy een lust was voor hare oogen, ja een boom die begeerlijk was om verstandigh te maken. **Soo** achtense **Godt** een bedzieger te zijn / die anders gesegt had als 't in waarheyt was; want was den boom goet tot spijse / ende een lust dooz hare oogen / soo en konse niet doodlijch noch schadelijch zijn; en was sy begeerlijk om verstandigh te maken / soo dagtse mogelijch / sou 't wel waar konnen worden dat wy **Godt** gelijch wierden / kennende het goet ende het quaat / daar het goet te kennen / haar behoozde genoegh te zijn / soo dat de schoonheyt van die boom en sijne bzugt / en de valsche bevattinge daar van de lust of begeerte in haar daar dooz werkzaam wiert / **Godt** daar dooz verachtende / en sijn gebodt overtredende; want sy nam van sijne vrucht, ende at, ende sy gaf ook haren man met haar, ende hy at. **Soo** dat na beele strydige gedachte epndelijch de begeerlijcheit de oberhant nam / en soo heerste de sonde tot de doodt; Doe werden harer beyder oogen geopent, ende sy werden gewaar dat sy naakt waren. **Doe** werden haar de oogen des verstants geopent na de begane misdaat / als desondaars in 't gemeen gebeurt haar ten quade / en sy bekende dat hare leden ter sonde tot wapenen der ongerechtigheyt, Rom. 6. 3. zijn geworden / vermits de begeerlijcheit des vleetsches en de begeerlijcheit der oogen en grootheyt des levens, 1 Johan. 2: 16. **Doe** in haar fragt openbaarde / soo waren sy dan van het veelt **Gods** ontbloot / verdupstert sijnde in 't verstant / verbzemt van 't leven **Gods** na de onwetenheyt die in haar is / soo schaamden sy dan haar ober hare naaktheit / oock verschrigten haar haar gewisse ober hare overtredinge dooz de hepligheyt en Rechtveerdigheyt **Gods** / daarom verbergden sy haar gelijch daar volgt: Ende sy hoorden de stemme des **HEEREN** **Gods**, wandelende in den Hof, aen den wint des daags; doe verbergde sich **Adam** ende sijn wyf voor 'taangesicht des Heeren **Gods**, in 't midden van het geboomte des Hofs, ende de **HEERE** **Godt** riep **Adam**, ende seyde tot hem, waar syt gy. Ende hy seyde, ik hoorde uwe stemme in den Hof, ende ik vreesde, want ik ben naakt, daarom verbergde ik my. Ende hy seyde, wie heeft u te kennen gegeven dat gy naakt syt? hebt gy van dien boom gegeten van welken ik u geboodt dat gy daar van niet eten en soudt? doe seyde **Adam**: de Vrouwe die gy my gegeven hebt, die heeft my van dien boom gegeven, ende ik hebbe gegeten. **Doe** bzeesachtigh dat **Adam** was ober begane misdrijf dooz het aengesichte des Heeren / soo hadt sy echter de stoutigheyt om de schult daar van op sijn bzouw te werpen / en vervolgens op den Heere diese hem gegeven hadt: Ende de **HEERE** **Godt** seyde tot de vrouwe; wat is dit (dat) gy gedaan hebt? Ende de vrouwe seyde, de slange heeft my bedrogen, ende ik hebbe gegeten. **Doe** seyde de Heere **Godt** tot die slange, dewyle gy dit gedaan hebt, soo zijt gy vervloekt boven al het vee, ende boven al het gedierte des velts. **Is 't** wonder / een mensch die leeft en sterft als een beest / die is der 't quaatst aan / want een beest heert oock weder tot stof / maar den sondigen mensch heeft tijdelijke en Eeuwige straffe te verwachten / en dat zijn natuurlijke menschen / den Geest niet hebbende, ende het geene sy natuurlijk als de onredelijke dieren weten, in het selve verderven zy haar, ober de sulke wozt een Wee uptbesproken / Jud. vers 10: 19. op uwen buyk sult gy gaan, dat is met haar herte alleen na der Werden / om aertsche dingen te bedenken / onderwer-

pende de dienſtbaarheyt der ſonde, Ende ſtof ſult gy eeten alle de dagen uwes levens; ſtof te eeten/ betekent om dat de godtloſen de ydelheyt indrinkt als water/ ende den gelobigen Abraham bekende van hem ſelfs booz den Heere dat hy niet anders dan ſtof ende aſſche was, Genef. 18.v. 27. uyt ſijn natuur als een recht Adams kindt aengemerkt/ ſoo dat den ſondaar ſijn deel is in dit leven en ſijn gronſlagh in 't ſtof, Job. 4: 19. hier betoont Godt nu ſijn rechtbeerdigheyt en bloek ober de ſlange/ en daar na noch ober haar zaat; maar aan de Vrouwe en haar zaat betoont hy ſijn genade en liefde/ ende dat in de wederberſoeninge van den beloofden Meſſias/ waar in hy ſijn rechtbeerdigheyt heeft betoont/ en welken den bloek gedragen heeft/ waar dooz ſp en wy weder geworden ſijn bypgekochte des Heeren/ en heeftſe daar op weder den geest der genade en der heyligmakinge laten toekomen/ en de erbe der Hemelſche gelukzaligheyt hier namaals; daarom ſegt God/ Ik ſal vyantſchap ſetten tuſſchen u en deſe vrouwe, ende tuſſchen uwen zade ende tuſſchen haren zade, om dat hy haar van ſijnen geest gegeven heeft; daarom ſegt hy/ ik ſal vyantſchap ſetten, om de werken des bleefchs te kruipen en dooden met de begeerlykheyt/ op dat de ſonde niet weder in haar heerſchen ſoude tot de doot/ en ſulck een vyantſchap of ſtrijd ſijn de upberkoozen altijd onderwozen/ ſoo langh als ſp in dit aartſche tabernakel ſijn/ ende dat is de ſtrijd tuſſchen bleefſchende geest/ geliyk Paulus dooz epgen onderbidinge daar een bondige verklaringe van geest/ Rom. 7: 16-24. Ende indien ik (ſegt hy) het geene doe, dat ik niet en wil, ſoo ſtemme ik de Wet toe dat zy goet is. Ik dan en doe dat ſelve nu niet meer, maar de ſonde die in my woont. Want ik weet dat in my, dat is mijn vleefche, geen goet en woont, want het willen is (wel) by my, maar het goet te doen en vinde ik niet, want het goet dat ik wil, endoe ik niet, maar het quaad dat ik niet en wil, dat doe ik; indien ik het geene doe dat ik niet en wil, ſoo en doe ik 't ſelve nu niet meer, maar de ſonde die in my woont. Soo vinde ik dan deſe wet (in my) als ik het goet wil doen, dat het quaad by my ligt, want ik hebbe een vermaken in de Wet Godts na den inwendigen menſche, maar ik ſie een andere Wet in mijne leden, welke ſtrijd tegen de Wet mijns gemoets, ende my gevangen neemt onder de Wet der ſonde, die in mijne leden is, ſoo dat hy uytroeft: Ik ellendig menſche, wie ſal my verloſſen uyt het lighaam deſes doods.

Nu ſou'er noch vyantſchap ſijn tuſſchen twee zaden/ namentlyk het zaad der ſlange/ ende het zaad der vrouwe. Het zaad der ſlange dan ſijn de ſondaars/ hy upnemenheyt ſoo genaamt/ die niet wedergeboren ſijn/ maar ſtantvaſtelyk in de ſonde volherden; hier in ſijn de kinderen Gods, ende de kinderen des Duyvels openbaar; een yegelyk die de rechtveerdigheyt niet en doet, die en is niet uyt God, ende die ſijn broeder niet lief en heeft, 1 Joh. 3: 10. Soo ſijn 't dan een ſondigen volke, den volke van ſware ongerechtigheyt, den zade der boosdoenderen, den verdervenden kinderen; ſy hebben den H E E R E verlaten; ſy hebben den heyligen Israels gelastert; ſy hebben ſich vervreemdet (wijkende) achterwaerts, Jef. 1: 4. En ſoo wordense kinderen des Duyvels/ kinderen der boofen/ kinderen der duyſterniſſen/ kinderen deſer werelt genaamt.

Maar het zaad der vrouwe/ ſijn die aſleggenden ouden menſche, die ver-
dor.

doorven wordt door de begeerlijkheden der verleydinge, ende den nieuwen mensche aandoen, die na Godt geschapen is in ware gerechticheyt en heyligheyt; dat zijn die dooz het geloobe het leven in Christo sijn deelachtigh geworden / en dooz goede werken krachtdadigh laten uytblinken / ende daar is Eva de moeder van / want sy wort op het 20 vers een Moeder aller levendigen genaemt / gelijk als Abrahams een Vader aller geloobigen genaemt wort; dat syn die daer wandelen in de boetstappen des geloofs / en liefde van Vader Abraham / soo dat het niet en is uyt den bloede, noch uyt de wille des vleeschs, noch uyt de wille des mans, maar uyt Godt gebooren te syn, Joh. 1. 13. Ende sulke en doen de sonde niet, want sijn zaat blijft in hem, ook en kan hy niet sondigen, want hy is uyt Godt geboren, 1 Joh. 3. 9. Wedergebooren synde / niet uyt vergankelijken, maar (uyt) onvergankelijken zaden, door het levende en eeuwig-blijvende Woort Godts, soo sijn wy dan kinderen Gods, als mede van Erfsnamen; Erfsnamen Godts, ende mede-erfsnamen Christi.

De vyantschap van 't zaat der slange bestaet daer in / dat sy het vrouwe-zaat dooz verleydenderedenen / bedrog of gebeynsicheyt soeken te verleyden / om haar weder in 't berderf des eenwigen doots te brengen / en soo sy dat niet vermogen / gelijk sy niet en kunnen / soo hatense / verbolgen en doodense / want de kinderen der dupsternisse en kunnen de kinderen des lichtis niet verdragen / daarom segt Jesus. Indien gy van de werelt waart, soo sou de werelt het hare liefhebben, doch om dat gy van de werelt niet en zijt, maar ik u uyt de werelt hebbe uytverkooren, daarom haat u de werelt. Gedenkt des woorts dat ik u gesegt hebbe. Een dienstknecht en is niet meerder dan sijnen Heer; indien sy my vervolgt hebben, sy sullen ook u vervolgen, Joh. 15. 19.

Om de vyantschap van 't vrouwe zaat moet contrarie bevonden worden / ende datse die haten, die de Heere haat, bestaet daer niet in / datse hare tegenpartijders haten / verbolgen en dooden / maar datse hare boose werken haten / die de Heere haat / ende haar / indien 't mogelijk is / dooz goede vermaninge op den rechten wegh te helpen / om hare ziele uyt het berderf te verlossen / ende soo dat niet doemlyk is / soo moetense haar den Heere bevelen / of sy haar noch t'eeniger tijd bekeeringe gaf / ende dat is de liefde Godts ende des naasten / ende het eynde der Wet is liefde uyt een reyn herte; daerom segt Jesus: Gy hebt gehoort datter geseght is, gy sult uwe naasten liefhebben, ende uwen vyant sult gy haten, maar ik segge u, hebt uwe vyanden lief, zegentse die u vervloeken; doet wel den genen die u haten, en bid voor den genen die u geweld doen ende die u vervolgen, op dat gy mooght kinderen zijn uwes Vaders, die in de Hemelen is, Matth. 5. 43.

Om sou de vyantschap van 't vrouwe zaat al verder gaan tegen de Slange: Dat selve sal u den kop vermorselen, segt Moses / ende dat is 't eenigste middel waar dooz den sondaar weder in genade kon aengenomen worden / den Slange den kop te vermorselen, ende dat moest dooz volmaakte gehoorsaamheyt der liefde en lydens te weegh gebracht worden / ende dat is dooz Christus gescheet / die uyt het vrouwe zaat is voort gekomen / ende heeft de gerechticheyt Godts voldaan / want niemant van den mensche en kon soo hoen zijn om met sijn herte borste te worden om tot Godt te naderen / want wy

sijn alle als onreynen / en alle onse gerechticheyt is als een wegwerpelijck kleet /
 de Engelen konnen 't ook niet zijn noch doen / want waarlijk hy en neemt de
 Engelen niet aan, maar hy neemt het zaat Abrahams aan, Heb. 2: 6. want
 op sijn knechten en soude hy niet vertrouwen, hoewel hy in sijne Engelen
 klaarheyt gestelt heeft. Job. 4. **Soo is het dan de Soone Gods** / die in de
 gestaltenisse Gods zijndegenen roofgeacht, en heeft Gode even gelijk te zijn:
 maar heeft hem-selven vernietigt de gestaltenisse eens dienstknecht aangenomen
 hebbende, ende is den menschen gelyk geworden, ende in gedaante ge-
 vonden als een mensche, heeft hy hem-selven vernedert, gehoorzaam ge-
 worden zijnde tot de doot, ja den doot des Cruycs, Phil. 2: 6: 7: 8. en dien
 smertelijcken doot betekent dat hem de versenen wiert als volgt: ende gy
Slange sult het de versenen vermorselen; de sondaars dooz de heerschapppe
 der sonde in haar soude **Christus** als hooft van het vrouwe zaat in de hielen
 bijten en bermorselen / en alsoo een mensch die de hielen bermorselt is niet staan
 en kan / maar moet nootsakelijck vallen / doch sodanigen quetsuer en is niet
 doodlijck maar kan weder genesen worden / om sijn vpant weder te konnen te-
 genstaan soo is hy dan wel na den lichamen gedoodt / maar hy is haast als
 overwinnaar weder verresen / en ten derden dage weder opgestaan / ende heeft
 alsoo over sijne vbanden getriumphheert / daarom segt **Christus**: De overste
 deser werelt komt, maar hy heeft niets aan my, Joh: 14: 30. waarom
 om dat hy was hepligh / onnosel / onbesmet / afgeschepden van de sondaren /
 hy gebolgh soo kon hem de schult van **Adam** niet aenkleben / maar moest van
 't gewelt des grafs verlost worden / ende en heeft geen verderbinge gesien /
 maar heeft hem selven met wille van den **Vader** opgewekt / opgebaren ten
Hemel / geseten aan de rechterhandt der **Majesteit** in de hoogste **Hemelen** /
 heerschende op sijnen **Thoon** / ende heeft daar dooz als haar hooft beele kinde-
 ren in de heerlijkheyt ingelept / ende alsoo heeft hy den **Slange** den kop ver-
 morselt / dooz dat hem de versenen bermorselt zijn / doch ik sal die saak wat
 berder oberwegen / in 't laast van 't boekje als ik een vergelijkingh sal maken /
 wegens de overtredingh van den eersten **Adam** / en wederberoeningh dooz
 den tweeden.

De lichamelijcke straffe die de **Vrouwe** van **Godt** is opgeleght / zijn dese.
 Ik sal seer vermenigvuldigen, segt **God** / uwe smerte, namentlijk uwer dracht,
 met smerte sult gy kinderen baren, ende tot uwen man sal uwen begeerten sijn,
 ende hy sal over u heerschappye hebben. 't **Welk** de erbarentheyt leert dat sy
 noch onderworpen zijn / doch sommige en willen de heerschapp des mans niet
 verdragen / doch sulks is tegen het bevel **Gods**.

De **Heere** spreekt nu **Adam** aan / ende legt hem den bloek op als hooft van
 de vrouwe / ende daerom is de vrouwe ook dien bloek onderworpen / ende
 segt dewijle gy geluyfent hebt na de stemme uwes wyfs, ende van dien boom
 gegeten daar ik u van gebod, gy en sult daar van niet eten soo sijt 't aertrijk om
 uwent wille vervloekt, ende met smerte sult gy daar van eten alle de dagen
 uwes levens. Ook sal 't u doornen en distelen voortbrengen, ende gy sult het
 kruyt des velts eten, in 't sweet uwes aenschyns sult gy broodt eten, tot
 dat gy tot d'aerde wederkeert, dewijle gy daar uyt genomen sijt, want gy sijt
 stof,

stof, ende gy sult tot stof wederkeren. De Vrouw is eerst verlept geworden / die heeft doe ook haren man verlept / ende die heeft gelupstert na de kemme sijnes wijs / ende daar hy het quaat alseen man eerst behoorde te overwegen en sijn vrouw met goede onderrichtinge daar van af wenden / so liet hy hem dooz sijn vrou overreden / ende sijn blinde dzift en hertstochten nam de oberhant / en overmeesterde de wil / ende soo is hy mee verlept geworden.

Ende soo spt 't Aertrijck om sijnen 't wille verbloekt / is dooz eerst den mensch die upt der Aerde is; en Genes. 6: 12. staat: Doe sagh Godt de Aerde aan, ende liet sy was verdorven, want al het vleesch hadde sijnen wegh verdorven op der Aerde, sijn der menschen die gesondigt hebben / die Aertsch en Dupbels zijn / soo is dan 't aertrijck om de sonde Adams verbloekt / ende die sonde is upt den Dupbel / soo dat alle lichamelijke qualen / ook der ziele / geene uptgesondert / onder dien bloek begrepen is / ende dat is onse bpant / tegenstander / Dupbel / die het wel wesen van ons lichaam en ziele tegenstaat / t'onser straffe of besoekeinge / en de laatste bpant is de doot des lichaams / ende daarom hebben vele besoekeinge en straffe hare benaminge van den Dupbel / ende dat heeft tot noch toe soo veel verbystert / dat haar liet beduncken dat daar een andere quade Geest of geesten in werkzaam waren / die bupten de menschen zijn / namentlijk van de afgeballen Engelen; doch het is alleer de sonde van den eersten mensche / die overgegaan is tot alle / en also oorzack van alle ellende / die den mensche in en na dit leven overkomt / ende daarom is Christus mensch geworden / en als borze dooz den mensch / na lichaam en ziele moeten versocht worden / en straffe lijden / maar van de sonde heeft hy niet konnen versocht worden / om dat hy sonder sonde was.

HET SESDE HOOFTSTUK.

Worden de vruchten van de sonde, vloek en straffe over Adams nakomelingen, in 't kort voorgesteld.

In dit Hoofdstuk sal ik eenige Exempelen daar van toonen / en van de bloeken die den mensch van binnen en van bupten aenkomen / om of van de sonde in 't generaal besuypen. De Historie van den leptsamen man Job sal ik eerst beginnen / doch om myn meningh daar van beter te verstaan / sal ik de Historie van den Prester Eli / met sijnen twee Soonen / Hofni ende Pinehas / 1 Samuels 2. 3. 4. dooz aflaten gaan.

Nu die Zonen Eli waren kinderen Belials / ende sy en henden den HEERE niet / ende sy steelden van 't beesch 't geen den Heere ten offergebracht wiert / 't zy met wil of geweld / mogelijk om met haar hoeren beter byzijk te konnen zijn / die met hoopen aan de deure der tente der samenkomste quamen / alwaar sy nok by stiepen. Eli bestrafte sijn Zonen wel met den monde / maar het was te slappelijch na 't gewichte van de misdaat / daar

am en hoordense niet na de stemme hares Vaders / want de Heere wilde die dooden / doch hy sondt eerst noch een man Godis tot Eli / die hem heftelyk bestrafte upt den mondt des Heeren / om datse achter upt waren geslagen tegen syn slacht en spijs offer / ende dat hy synen Sonen meer eerden dan den Heere / daarom septe hy die inpeeren sal ik eeren / en die inpeersnaden sullen licht geacht worden. Ende de dagen souden komen dat hy synen arm soude afjouwen / ende de arm van syns Vaders hups datter geen en out man in synen Hups wesen sal / ende dat sou het teken syn dat syn beyde Sonen Hofni ende Pinehas op eenen dagh souden sterben / nadat de Heere Eli noch andermaal hadt bestraft / na dat synen Sonen haar al hadden verbloekt gemaakt / ebenwel hadt hy se niet eens suer aengesien / daarom swoer de Heere / soo de ongerechtigheyt des Hupses Eli sal versoent worden door slacht offer / of door spys offer / gelijk de straffe al hoort daar op volgen. Want soo als de Philistynen streeden tegen Israel / al haddense de Arke Godes by haar in 't leger / soo wierdense echter van hare byanden geslagen / en de Arke Godes wiert genomen / ende de twee Sonen Eli / Hofni ende Pinehas storben / ende daar liep een bode upt de slag-orden Israels / syne kleederen waren gescheurt / ende daar was aerde op syn hoof / en bootschapte Eli / ende septe / Israel is gebloden voor het aengesichte der Philistynen / ende daar is oock een groote nederlage onder den Volke geschiet ; daar en boven syn ulve twee Sonen Hofni ende Pinehas gestorben / ende de Arke Godes is genomen / als hy van de Arke Godes vermeldde / soo viel Eli achterwaerts van den stoel af aan de sijde der poorte / en brak den nekke / ende sterf / ende syn Schoondochter / Pinehas Hupsvrouw / in de tyt van hare baaringe mede van schrik op de selfde stont. Dit is nu soo in 't hoort uptgetrokken om langwyligheyt te schouwen / de sin en inhoudt der van.

Van Job.

Job 1. en 2. Maect van hem verhaalt / dat het een man was opgerecht en vroom / Godbreefende / ende wijsentde van 't quaat / hebbende seven Sonen en drie Dochteren / daar toe was syn Vee seven duysent Schapen / ende drie duysent Kiemelen / ende vijfhondert jok Ossen / ende vijfhondert Eselinnen ; oock was syn dienstvolk seer veel / soo dat dese man groter was dan alle die van het Oosten / maar synen sonen gingen ende maakten maaltyden in jeders huys op synen dagh , ende sy souden henen en nodigden hare drie susteren om met hen te eeten ende te drinken , soo dat het scheen datse die dagen door brachten in brasserpen / dronkenschap en dertelheyt / 't welk de sonde is geweest in de dagen van Noë en de inwoonderen van Sodoma en Gomorra. Want sy aten , zy dronken , sy namen ten houwelijke , en sy wierden ten houweliken gegeven tot den dagh op welken Noë in de Arke gingh , ende de Sintvloet quam en verderffe alle. Desgelijks oock gelijk 't geschiede in de dagen Lots ; zy aten , sy dronken , zy kochten , zy verkochten , sy planteden , sy bouden , maar op welken dagh Lot van Sodoma uytgingh , regende het vier en Sul-

Sulpher van den Hemel ende verderffte alle. Luc. 17: 27. 28. 29. Het geschiedde dan als die dagen der maaltyden omgegaan waren, dat Job henen sondt ende hen heyligde, ende des morgens vroegh op stout ende brant-offeren offerde (na) harer aller getal, want Job seyde misschien hebben mijne kinderen gesondigt, ende Godt in haar herte gesegent, alsoo dede Job alle die dagen; dat **sijn kinderen gesondigt hebben is wel waar / salmen Jobs vriend Bildad den Suhiter gelooven / Job 8: 4. doch wie sal 't ons nader seggen / soo was het dan nuttiger geweest booz de ziele van zijn kinderen / en de Heere ook aengenameer dan brant-offerhanden / dat hyse heftelyk bestraft hadt / maar sulks blijkt niet dat hy gedaan heeft / want gehoorsamen is beter dan slacht-offer** opmerken dan het vette der rammen. 1 Samuels 15: 22. Daar was nu een dagh als de kinderen Gods quamen om sich voor den **HEERE** te stellen, mogelijk is Job met **sijn Zonen en Dochteren** der mede by geweest; maar wat helpt dat of zy booz het aangesichte des Heeren verschijnen? daat staat Jesai. 1: 12. Wanneer gy lieden voor mijn aangesichte komt te verschynen, wie heeft sulks van uwe hant ge-eyscht dat gy mijne Voorhoven betreden soude. Vers 15. Ende als gy lieden uwe handen uytbreydet verberge ik myne oogen voor u, ook wanneer gy het gebedt vermenigvuldigt en hoore ik niet, Waschet u reynigt u, doet de boosheyt uwer handelingen van voor myne oogen wegh, laat af van quaat doen, lecret goet doen, komt dan ende laat ons t'samen richten segt de **HEERE**, al waren uwe sonden als Scharlaken, sy sullen wit worden als Sneeuw, al ware sy root als Carmosijn sy sullen worden als (witte) Wolle, maar de **Zoonen en Dochteren Jobs** en blijkt niet datse haar bekeert hebben van hare bose handelingen / gelijk in 't 14 a 18 vers daar na noch te sien is. Nu volgt dat de Satan ook in 't midden van hen quam, dat is dat hare sonden hem doe booz God verklaagde / of datse als doe booz God in gedachtenisse quam / en die vertoonde hem doe een tegenpartijder Gods te zijn gelijk de sondaars zijn tegenpartyders genaamt worden / Jes. 1: 24. om dat hy te reyn van oogen is om het quaad te konnen aanschouwen; doe seyde de **HEERE** tot den Satan, of tegenpartijder / vragget wijs / van waar komt gy? ende de Satan antwoorde, den **HEERE**, ende seyde, van om te trekken op de Aerden, en van die te doorwandelen. 't Is geen wonder / want de sonde is doorgedaan ober alle menschen / sonder onderschept / die de Aerde bewoonen / en in **Jobs Zoonen en Dochteren** scheense te heerschen: Ende de **HEERE** seyde tot den Satan, hebt gy (ook) achtgeslagen op mijnen knecht Job. Ja want ten blijkt niet dat hy **sijn Zonen en Dochteren** bestraft heeft / soo bleef hem de sonde / of schult der sonden mede aankleden / en soo kan gesegt worden dat de Satan acht geslagen heeft op Job; doch wat anders de man booz **sijn** hooft selfs belangt / want niemant en is op der Aerde gelijk hy, een man oprecht ende vroom, Godtvreesende ende wykende van 't quaat: Doe antwoorde de Satan den **HEERE**, ende seyde, is 't om niet dat Job Godt vreest, hebt gy niet een betuyninge gemaakt voor hem ende voor **sijn huys**, ende voor al dat hy heeft rontom; het werk syner handen hebt gy gesegent, ende **sijn** vee is (in menigten) uitgebroken in den Lande. **Soo dat sulks sijn schuldige plicht was sulc een mildadigen Godt en Schepper behoorzijche dank.**

dankbaerheyt in weltdoen te betoonen. Maar doch strekt nu uwe handt uit, ende
 tast aen alles wat hy heeft, soo hy u niet in u aengesichte en sal seggen. 't Was
 nu de tijdt dat de Heere Job besocht / nu de Satan hem ophitste tegen Job /
 namentlijk de sonde van zijn hups: Ende de H E E R E seyde tot den Satan, al
 wat hy heeft zy in uwe handt, alleen aan hem en strekt uwe handt niet uit. Ende
 de Satan gingh uit van het aengesichte des H E E R E N. **Soo dat die selfde**
Satan / die de Heere ophitste tegen Job / ging toe van Godt uyt ter straf-
se over Jobs hups / doch met bepalinge van Job selfs te sparen. De spreek-
wijs van Jer. 2. 14. komt'er me over een; hy vraagt / waarom is Israel ten
roove geworden, ende hy antwoydt: En doet gy u dit niet selfs (dooz dien)
gy den H E E R E uwen God verlaet, ter tijdt als hy u op den weg leyt. Doch eer
Jobs hups de straffe overquam / so toonde de sonde eerst sijn verder booztgang /
want daar was nu een dag als sijne Sonen ende sijne dochteren aten, ende Wijn
 dronken in den huys hares broeders des eerstgeboornen, dat een bode tot Iob
 quam, ende seyde de runderen waren ploegende, ende de Eselinnen weydende
 aan hare sijden, doch de Sabeers deden eenen inval ende namen se ende sloegen
 de jongers met de scherpte des sweerts, ende ik ben maar alleen ontkomen om
 het u aan te seggen. Als dese noch sprak, soo quam een ander, ende seyde, het
 vier Godts viel uyt den Hemel, ende ontsak onder de Schapen, ende onder de
 jongers ende verteerdense, ende ik ben maar alleen ontkomen, om het u aan te
 seggen. Als dese noch sprak soo quam een ander, ende seyden de Chaldeen
 stelden drie hoopen ende vielen op de Kemelen aan, ende namen se ende sloe-
 gen de jongens met de scherpte des sweerts, ende ik ben maar alleen ontko-
 men, om het u aante seggen. Als dese noch sprak, soo quam een ander, ende
 seyde, uwe Sonen ende uwe Dochteren aten ende dronken Wijn, in het huys
 hares broeders des eerstgeboornen, ende siet een groote wint quam van over de
 Woestijne, ende stiet aan de vier hoeken des huys, ende het viel op de Jonge-
 lingen, dat se storven, ende ik ben maar alleen ontkomen, om het u aan te
 seggen. **Doch Job seyde: De H E E R E heeft gegeven, ende de**
H E E R E heeft genomen, de naem des H E E R E N sy gelooft.
Wat het tweede Capittel belangt / daer valt mi niet veel van te seggen / want
de sin is byna de selfde / als alleen de verdere straffe daer op gebolgt / om dat se
noch niet recht berootmoedigt scheenen te zijn / en daerse al soo swaer van Godt
gestraft waren / want wederom was'er een dagh, als de kinderen Gods qua-
men, om haar voor den H E E R E te stellen, dat de Satan oock in 't midden
van hen quam, om sich voor den H E E R E te stellen. Daer na bzaegt den
Heere de Satan weder / van waar hy quam / en of hy oock achtgeslatten heeft
op sijnen knecht Job, die hem noch vast houd aan sijne oprechtigheydt, hoe-
wel ghy my tegen hem opgehitst hebt, om hem te verslinden sonder oorsaecke.
Job en hadde selfs geen oorsaak gegeven tot sondigen van sijn kinderen / om
dat hy noch blijft oprecht ende bzoorn / maer de liefde Godts en des naasten
epscht oock / dat indien onse naesten sondigen / hun te bestraffen / om haar te
redden van 't verderf; hoe veel te meer was Job / als Vader des Hupsgeins /
sulcks verschuldigt / het welck hy naliet te doen / en gelijk een landt of stadt /
dat tegen den Heere gesondigt heeft / al worden'er veele rechtbeerdige in ge-
 bon=

honden / soo moetenſe te ſamen ſtraffe lijden / ſoo kan men **Jobs** hupsgeſin ook aenmerken / en ſoo heeft **Job** ook ſtraffe moeten lijden ; de vorige ſtraffe dan gingh alleen ober ſijn hupsgeſin / maar nu treſtent ſijn lichaam ſelfs / doch niet verſchoninge van ſijn leven / want de **Satan** gingh weder vyt van het aangeſichte des **HEEREN**, ende ſloegh **Job** met booſe ſweeren van ſijn voerſole aen tot ſijnen ſchedel toe, doe ſepde noch tegen hem ſijn hupsvrouw. Houdt gy noch vaſt aan uwe oprechtigheyt, zegent **Godt** ende ſterft; grouwelijke woorden / maar **Job** antwoort zachtſinnigh : Gy ſpreekt als eene der ſotinne ſpreekt, ja ſouden wy het goede van **Godt** ontfangen, ende het quade niet ontfangen, in dit alles en ſondigde **Job** met ſijne lippen niet, ſoo dat **Job** is een aanmerkelyk boozbeelt van oprechtigheyt en lijsaamheyt.

Nu om eens een vergelykingh met de geſchiedenis van **Eli** en **Job** te maken / ſoo dunkt my niet dat'er ſeer veel onderſchept is / als / dat die met ſijn **Sonen** het heyligdom bedienden / ſoo betaamdent haar ook met een hepligen wandel den **Volk** te lichten / want gantsch **Israël** ſagh op haar / en als ſulke hoofden dwaalen / ſo verderben haar ook de mindere leden / daerom is ook hare ſtraffe te ſwaardder geweest.

Maar **Job** was een **Lantman** / en de ſtraffe quam hem mede ober de ſonde van ſijn kinderen / doch ſoo ſwaar niet ober ſijn hups / hoewel aen den lichaam ook ſwaarlyk wiert geſtraft / doch niet doodelyk / want hy vernederden hem booz den **Heere** / ende had berouw in ſtof en aſſche / ſoo dat de **Heere** hem ontfermde / ende hy wende de gebankeniffe **Jobs** / ende hy zegende hem in 't laaſte meer dan in 't eerſte / gelijk te zien is **Job** 42. Soo dat indien ſemandt een andere **Satan** of booſe geest daar booz verſtaat / die **Job** verklaagde of de **Heere** tegen **Job** ophitſte / als de ſonde / ik kan nu niet anders geboelen / om dat de goede Engelen geen laſterlyk oordeel tegen (den menſch) voor den **Heere** voort en brengen. 2 Petr. 2: 11. Wat wil dan de **Dupbel** doen ? ſoo beſlupt ik met **Bildad** de **Suniter**, **Jobs** vrint / die ſegt tegen hem : Indien uwe kinderen geſondigt hebben tegens hem, hy heeft ſe ook in de hant hatter overtredinge geworpen, **Job** 8: 4.

Van de aenporringe van David.

Wat belangt de aenporringe van **David** / daar heeft de **Heere** / noch ſulken **Satan** ook geen ſchult toe / als men tot noch toe inbeeldt. Nu 2 Sam. 24: 1. ſtaat: Ende de toorn des **HEEREN** voer voort te ontflecken tegen **Israël**, ende hy porrede **David** aan tegen haarlieden, ſeggende, gaet, telt **Israël** en **Juda**. En 1 Kro. 21: 1. ſtaat: Doe ſtont de **Satan** op tegen **Israël**, ende hy porrede **David** aan dat hy **Israël** telde. Het eerſte aanporren van den **Heere** verſtaa ik daar mede / als dat **Godt** hadde **David** vele victorien en zegeningen ober ſijn vyanden laten toekomen / ſoo dat hy ſijn macht en heereſchapppe ſoo verre heeft uptgebreyt als in vorige tyt noch niet en was geſchiet / ſedert dat **Israël** een volk is geweest / ſoo dat hy hem ruſte hadt gegeven van alle ſijne vyanden rontomme / ſoo dede **Godt** dan waarlyk goet aen **David** / en

engantsch Israel / om dat hy een man was na Gods herte / maar dat wel-
doen van Godt aan David porrede hem aan tot sondigen / ende hy verhief sijn
herte om het Volk Israels te tellen / dat hy hem mogelijk inbeelde dat sy dooz
hare grootheyt en volkrijke sterkte wel 't meest tot sulke daden hadden uptge-
wocht / waar dooz hy sulke oberwinningen hadt verkregen / en 't kon sijn dat
hy noch een nieu desseyn socht werkhstellighe maken / en daarom haar getal op
't netste socht te weten / om hem daar na te schikken / soo dat / in 't kort ge-
segt / David sijn herte van Godt afwenden / en op menschen vertrouwen /
in welck de Heere verbloekt. Iere. 27. Hoewel ik niet en onken dat wel pe-
mant van sijn Hobelingen dooz bleyingen hem aengepozt en overreedt kan heb-
ben / doch het is upt die selfde gront van laardunkentheyt / of het dooz sulken
grooten macht van volk meest was te weegh gebracht / en te weegh gebracht
kon worden / dat hy tot die verwaantheyt van tellen sulck een vast besluyt
nam / dat hy sijn hobaardigh herte van Godt afwende tot sulke sonde / en dat
is die Satan of tegenpartijder / die hem ook aanpozt / by exempel / gelijk
een Vader die sijne Sone herterlijk bemint / met veele goederen begiftigt / doch
de Sone daar dooz hoogmoedigh wordende / sijn Vader verachtende / en de
goederen tot een quaat eynde gebruykende / schijnt sijn Vaders milddadigheyt
daar wel de oorzak van die hem tot sulks aenpozt / doch de Vader doende
sulks upt liefde van sijnen Sone / maar de Sone heeft alleen de schult / om
dat sijn verdozen aert en onstantvastigheyt tot hem sulks ook aenpozt / al is 't
dat 'er quade raatfieden haar der ondermengen / doch die moest hy weder-
staan / want hy was schuldigh de goederen tot eere van sijne Vader / en tot sijn-
nen eygen nutte beter aan te leggen / of anders des Vaders toorn daar dooz
rechtvaardighlyk verdienende / gelijk de toorns des HEEREN daar ober-
voozt voer te ontflecken tegen Israel, daar David behoozde in gedachte te ko-
men dat hy dooz Godts hulpe alleen sulke weldaden hadt verkregen / en niet
dooz een bleeschelijcke arm / want die sijn niet geacht by hem / want hy is 't die
den mensche kracht geeft / daarom sloegh hem sijn herte / na dat de tellinge
was volbracht / ende hy bekende vooz den Heere dat hy seer gesondigt hadt /
sog struppielen wy alle in veele / ja arglistigh is het herte meer dan eenigh dingh,
ook dootlyk is het, wie sal het kennen? Ier. 17. 9. en onse tegenparty, de
Duyvel, gaat om als een brieschende Leeu, soekende wien hy soude mogen
verslinden, 1 Petri 5:8. en dat sijn sulke menschen die ons van 't geloobe en
betrouwen op Godt soeken afvallig te maken / waar tegen ons gelast is nuch-
teren te zyn ende te waaken.

Van siekten of krankheden.

MEn leest van een Vrouwe / een dochter Abrahams, dat is een wederge-
boornen / 18 jaren een geest der krankheyt heeft gehad / ende sy was te
samen gebogen, ende en konde haar gantschelijk niet oprechten, dat was dat
hare bochtrige humeuren in haar spieren en senubben als andersints waren op-
gedroogt / en dat dede haar soo inkrimpen en krom gebogen worden / ende

Jesus noemt dat den Satan toe / die haar soo langh gebonden gehouden hadt / van welken bandt hy haar berloste / en voozheen hadt hy al tegen de vrouwe gesegt / sijt verlost van uwe krankheyt; soo dat het niet anders is als de krankheyt of siekte des lichaams van dese vrouwe / en die komt van den Satan of sonde / Luc. 13: 11.

Jesus seyde tot een geraakte / mensche uwe sonden sijn u vergeven, ende dat was op 't gelobe van de dragers die hem op een bedden tot Jesum brachten / ende hy maeken hem gesont. Luc. 5: 20. Dit en strijt der niet tegen dat van den blindeman verhaalt wozt / dat hy van Jesus wiert siende gemaakt / sonder dat hy of sijn Ouders besonderlijk gesondigt hadt / Joh 9. Soo warense echter in sonden ontfangen / en in ongerechtigheyt geboren / maar bebeslicht 't veel meer dat den mensch sulks van de erfsonde soogenaamt kan overkomen.

Wat verhaalt wozt datter menschen sijn geweest / of noch wel sijn / die met onreynne geesten gequelt wozen / of van den Dupbel beseten sijn / en is anders niet dan de quade gesteltheyt des bloets / en geesten / dat het verstant daar dooz verbystert wozt / soo datse in wozen en werken niet anders bekoonde als onreyn en van de menschelijchheyt geheel ontaart te sijn / en somtijts geschieden 't met verheffinge / gelijk de kooztse met stuppen vermengt / ook tot raserny en dulligheyt overslaende; ook warendere die met vallende siekten / herstikkinge / als andersints / gequelt waren / soo dat het mede onder de siekte des lichaams kan begrepen wozen; en met een onreynen geest gequelt te sijn / of van den Dupbel beseten / is somtijts een dingh / na de inbeeldingh van de aanschouwens / die 't na haar goet dunken eenen naam geeft.

Luc. 11: 14. en Matth. 12. staat dat Jesus eenen Dupbel uytwierp / ende die was ston, Matth. segt dat hy blindt der hy was / maar de Phariseen zeyde: Dese en werpt de Duyvelen niet uyt dan door Beëlsebub, de Overse der Duyvelen, maar Jesus segt dat sulks niet kan waar sijn / want een Koninkrijk / Stadt of Rups dat tegen hem selven verdeelt is / verwoest of kan niet bestaan; en indien de Satan den Satan uytwerpt, is hy mee verdeelt / en soo kan sijn rijk ook niet bestaan / wat het wozt Satan belangt / hier boren heb ik al pets gesegth van 't wozt Satan, waar die dochter Abrahams haar krankheyt mede benaamt wozt; hier wozt vermelt dat de Satan een ryk heeft / want dooz de sonde heerschen de siekten over 't meesten deel der menschen / doch over d'een min en d'ander meer / na dat haar van Godt / om de sonde / wozt opgelegt; maar dit gelijkt een siekte als geheel bukten sijn selfs geweest te sijn / sijnde van verstant / gehoor en gesicht ontrooft / of in 't hoort gesegt / als een stikbeelt dat bewogen wozt / sonder dat hy 't gevoelt / hoort of siet / want de Joden noemden geen van den Dupbel beseten te sijn / die wel hy sijn verstant of sinnen is / al was hy ston of blind. Nu spreekt Jesus braagsgewijs tot de Phariseen. Indien ik, segt hy / door Beëlsebub de Duyvelen uytwerpt, door wien werpense uwe Sonen uyt, daarom sullen dese uwe Rechters sijn; soo dat de Sonen der Phariseen ook haar best deden om Dupvelen uyt te werpen / doch sulks en dedense niet in Jesus name / want sy achten hem vooz een valsche Propheet / die het volk verleyde / ende de Phariseen en souden sulks niet toestaan datse sulchs deden dooz een Beëlsebub / of onreynen Geest en die met

met die selfde plage bevangen was / 't zy beseten met den Duyvel / of onreynen Geest / al was 't de Oberste daar van / want ook niet doen / want een selve byant en kan sijn selven niet byant sijn / en sijn tegenpartijder tegen gaan ; derhalven moesten t hare Sonen door slyddige middelen / als konst der Medicynen en tyt / te weegh brengen / indien sy konnen. Maar indien ik door den vinger Godts , of kracht Godts / Matth: segt / Geest Godts, de Duyvelen uytwerpe , so is dan het Koninkryk Gods tot u gekomen ; om dat hy sulks aanstonts op sijn woort kon doen / 't welk geen mensche doen kan / soo is hy dan de Almachtige Godt / de Koning en heylige Israels / die heerst ober alles / ook ook ober der menschen kinderen / om haar genade en barmhertigheyt te schenken / en verlossinge te geven ter bequamer tyt upt alle haar ellenden.

Nu sal ik maar met korte woorden bewijzen / dat den Duyvel te hebben / of van beseten te zijn / of van een onreynen Geest / maer een gebrek is des verstants / of siekte des lighaams / en dat de Joden het daar ook meest booz houden / doch t'onrechte van Jesus : Ende veele van haar seyden (namentlyk van Jesus) hy heeft den Duyvel, ende is uytinnigh, wat hoort gy hem ; om dat haer docht dat van een verstandigh mensch / die wel by sijn sinnen is / sulke woorden en werken niet konden boozthomen / maer die den Duyvel heeft / dat is een uyt-sinnig mensch / daer waren sy wel gewent wat breechts van te sien / maer sulks ebenwel niet als Jesus dede / daerom antwoorzen andere / ende seyden, dit en sijn geen woorden eens besetenen, kan oock den Duyvel der blinden oogen openen, Ioh. 10. 20, 21.

Marci 3. 21. staat: Sy gingen uyt om hem vast te houden, want sy seyden; hy is buyten sijn sinnen, en dat was een Beel'sebul te hebben ; en vers 30. noemdense 't selfde een onreynen Geest / want zy zeyden, hy heeft een onreynen Geest.

Ik sal nu de bloek en straffe in 't generael besluypen. Moses segt tegen Israel / indiense na de stemme des Heeren niet en hoorde / dat haer dan dese volgende bloeken souden treffen. Vervloekt sult gy sijn in de stadt, en vervloekt sult gy sijn in 't velt ; vervloekt sal sijn u korf ende u wacktrogh ; vervloekt sal sijn de vrugt uwes buyks, ende de vrucht uwes lants, de voortsettinge uwer koeyen, ende de kudden van u kleyn vee ; vervloekt sult gy zijn in u ingaan, ende vervloekt sult gy sijn in u uytgaan ; de H E E R E sal onder u senden den vloek de verstoorring, ende het verderf in alles, waar aan gy uwe handt slaat, dat gy doen sult, tot dat gy verdelght wordet, ende tot dat gy haastelijck omkomet van wegen de boosheyt uwer werken, daar mede gy my verlaten hebt ; de H E E R E sal u de pestilentie doen aankleven, tot dat hy u verdoe van het land daar gy na toe gaat, om dat te erven, de H E E R E sal u slaan met teeringe ende met koortse, ende met vierigheyt, ende met hitte, ende met drooghte, ende met brantkoorn ende met honigdauw, die u vervolgen sullen tot dat gy omkomet ; ende uwen Hemel die boven uwen hoofde is, sal kooper zijn, ende de Aerde die onder u is, sal yfer sijn ; de H E E R E uwe Godt sal pulver ende stof tot regen uwes landis geven, vanden Hemel sal 't op u neder dalen, tot dat ghy verdelght wordet, de H E E R E sal u geven geslagen voor 't aangesichte uwer vyanden, door eenen wegh sult gy tot hem uytrekken, ende door seven wegen sult gy voor sijn aangesichte

fichte vlieden, ende gy sult van alle Koninghrijcken der Aerde beroert worden,
 ende u doode lighaem sal allen gevogelte des Hemels, en den beesten der Aerde
 tot spijse zijn, ende niemant salse verschrikken; de HEERE sal u slaan met
 sweeren van Egypten, ende met speenen ende met drooge ichurfie, ende met
 krausel, waar van gy niet en sult kunnen genesen worden; de HEERE sal u
 slaan met onsinningheyt ende met blintheyt, ende met verbaestheydt des herten,
 dat gy op den middagh sult omtaften gelyk als een blinde omtaft in het doncker,
 ende en sult uwe wegen niet voorspoedigh maken, maar gy sult alleenlyk ver-
 drukt en berooft zyn alle dagen, ende daar en sal geen verlosser zyn. Gy sult een
 vrouwe ondertrouwen, maar een ander man salse beslapen; een huys sult ghy
 bouwen, maar daar in niet wonen; een wyngaart sult gy planten, maar dien
 niet gemeyn maken; uw osse sal voor uwe oogen geslacht worden, maar gy sult
 daar van niet eeten; u esel sal van voor u aangelichte gerooft worden, ende tot
 u niet wederkeeren; u kleyn vee sal uwe vyanden gegeven worden, ende voor
 u en sal geen verlosser zyn. Uwe soonen ende uwe dochteren sullen een anderen
 volke gegeven worden, dat het uwe oogen aansien, ende na hen beswijken den
 gantschen dagh, maar het sal in 't vermogen uwer handt niet zyn. De vrucht u-
 wes lants ende al uwen arbeydt sal een volcke eeten, dat ghy niet gekent en hebt,
 ende gy sult alle dagen alleenlyk gedrukt en geplettert zyn. Ende gy sult onsin-
 nig zyn van wegen 't gesichte uwer oogen, dat gy sien sult. De HEERE sal
 u slaan met boose sweeren aan de knyen ende aan de beenen, waar van ghy niet
 sult kunnen genesen worden, van uwe voetsole af tot aan uwen schedel. De
 HEERE zal u, mitsgaders uwen Koningh, dien ghy over u sult gestelt hebben,
 doen gaan tot een volk, dat gy niet gekent en hebt, noch uwe vaderen, ende daar
 sult gy dienen andere Goden, hout ende steen; ende gy sult sijn tot eenen schrik,
 tot een spreekwoort, ende tot eene spot-reden onder alle de volcken daar u de
 HEERE heenen leyden sal. Gy sult veel zaets op den acker uytbrengen, maar
 gy sult weynigh insamelen, want de sprinckhaan sal 't verteeren; Wyngaarden
 sult gy planten ende bouwen, maargy sult geenen wyn drinken, noch yets ver-
 gaderen, want de worm sal het af eten. Olyfbomen sult ghy hebben in alle uwe
 lantpalen, maar gy sult u met Oly niet salven, want uwe Olyfboom sal (sijne
 vrucht) afwerpen. Soonen en Dochteren sult gy gewinnen, maar sy sullen voor
 u niet zijn, want sy sullen in gevangenisse gaan. Al u geboomte ende de vrucht
 uwes lants sal het boos gewormte erfelijck besitten; de vreesdelingh die in het
 midden van u is, sal hooge hooge boven u opklimmen, ende gy sult leege leege
 nederdalen; hy sal u leenen, maar ghy sult hem niet leenen; hy sal ten hoofde
 zyn, ende gy sult ten slechte zijn, ende alle dese vloecken sullen over u komen,
 ende u vervolgen ende u treffen tot dat gy verdelgt wordet, omdat gy der stemme
 des HEEREN uwes Godts niet gehoorzaam sult geweest zyn, om te houden
 sijne geboden ende sijne insettingen, die hy u geboden heeft, ende sy sullen on-
 der u tot een teken ende tot een wonder zyn, ja onder uwen zaden tot in eeuwig-
 heyt, om dat ghy den HEERE uwen God niet gedient sult hebben met vro-
 lijkheyt ende goetheyt des herten, van wegen de veelheydt van alles, Deut 28:
 16-47. En soo keert het lighaem der sonde ende des doods door alle sijn ellende
 in dit leven wederom tot stof/ waer uyt het genomen is/ ende daer na het oors-

veel / want het den mensche geset is eenmael te sterben / en daer na het oordeel.
 Soo is den mensch dan in een verdooven staet gestelt dooz de overtredinge Adams / wordende in sonden ontfangen en in ongerechtigheyt gebooren / sijnde alsoo / gelijk ik gesegt hebbe / een ligchaam der sonde ende des doots / ende alsoo onse leden gestelt zijnde tot wapenen der ongerechtigheyt / en oogen / handen en voeten ergeren ons / ende de werelt staet tegen over ons / om ons dooz haer verlepde doozwerpen te verlepden / ende de wereltlingen / namentlijk de menschen van boosen wandel / soeken ons dooz woorden / werken en geweld tot den afval te brengen ; hoe ontwoestelen we sulchs / en de Heere vertoont hem als Richter om over yder onnut woort en werk reekenschap af te eyschen / en rechtveerdige vergeldinge te doen / hier tijdelijk en namaels eeuwiglijk ; soo mag ik dan wel seggen / wie kan dan salig worden / daer den eersten mensche / die het beeld Gods ontfangen had / niet heeft konnen staende blijven ; sullen wy 't dan beter maken / daer wy het beeld Gods dooz de sonde verlooren hebben / dat y herre / maer wy konnen van nature niet doen als sondigen / ende Godt eyscht een volmaakte gehoorzaamheyt / want die in een gebod overtreed / die is schuldig aen alle / soo moeten wy dan dooz een krachtige hand gered worden / namentlijk als dooz onse borge Jesus Christus is geschied / om ons weder andermael te konnen scheppen / ons aendoende den nieuwen mensche / die na Godt geschapen is in ware gerechtigheyt en heyligheyt / en ons alsoo de erve der hemelsche geluksaligheyt doen deelachtig worden hier namaels / eeuwiglijck en altoos.

HET SEVENDE HOOFSTUK.

Daar in wordt een vergelycking gemaakt tusschen de
 de overtredinge des eersten Adams, en de
 wederversoeninge des tweeden.

DEn eersten mensche is uyt de Aerde aertsch, 1 Cor. 15 47. Genes. 2.
 Den tweeden mensche is Heere uyt den Hemel. Den eersten mensch blijft van selfs genoeg dat 't den eersten Adam uyt der aerden is; den tweeden mensche is Jesus Christus. Het woort, welke vleesch geworden is / ende heeft onder ons gewoont, (ende wy hebben sijne heerlijkheyt aenschout, eene heerlijkheyt als des eenigh geboren van den Vader) vol van genade ende waarheyt, Joh. 1: 14. zijnde geworden uyt den zaden Davids, na den vleesche, Rom. 1: 3. Ende de Engel seyde tot de Maeght Maria / de Heylige Geest sal over u komen, ende de kracht des Alderhoogsten sal u overschaduwē, daarom ook dat Heylige dat uyt u sal gebooren worden, sal Godts Sone genaamt worden, Luc. 1: 35. Ook is hy de Sone des menschen, Matth. 8: 20. Des Soons Adams, Luc. 3. 38. Die is oock Heere uyt den Hemel; die uyt den Hemel komt is boven alle, Joh. 3: 31. Die eeuwich, Hebr. 1: 8. Almachtigh, Joh. 5: 19, 21. Alom tegenwoordigh, Prov. 30: 4. Wys, Alwetend, Prov. 8. en 9. Matth.

11: 27. Joh. 2: 25. De Schepper en onderhouder van alles is / Col. 1: 16. 27.

Den eersten mensch Adam is geworden tot een levendige ziele, en na den beelde Godts / dat is met verstant / wille en oordeel / en welgerregelde sinnen en hertstochten / waar dooz hy Godt synen Schepper recht kon kennen en dien; noch was syn verstant groot ontrent de schepselen / dat hy haer aller namen gaf / dat was dan soo veel als Godt aen den eersten mensche Adam / als schepsel / konde geven of mededeelen.

Maer den laetsten Adam tot een levendigmakende Geest; dat is / dat hy 't leven heeft in hem selven / en levendig maken kan; want gelijk de Vader het leven heeft in hem selven, alsoo heeft hy ook den Sone gegeven het leven te hebben in hem selven, en die tot hem komt / die geeft hy het leven / Joh. 5. Dese is dan de waarachtige Godt, ende het eeuwige leven, 1 Joh. 5. 21.

In den eersten mensche heeft de sonde geheerscht dooz de begeerlijckheit tot de doodt / ende heeft het gebodt Godts achter hare rugge geworpen / ende hebbe alsoo haer Heer en Schepper gesmaet en gelastert / wanneer se na haers herten goetdunkien hebben gewandelt / en beele bonden hebben gesocht.

Maer den tweeden mensche heeft geen sonde gekent / noch gedaen / maer sijnde heylig, onnosel, onbesmet, afgescheyden van de sondaren, Hebr. 7: 26. Soo is hy dan in de gehoorzaamheit en liefde des Vaders volstandig gebleven / ende heeft alles gedaen dat hem behagelijck was / hoewel dat hy op beerderley wijze is versocht geweest / welke versoeckinge ik nu in 't kort eens sal overlopen.

In die versoeckinge die Matth. 4. Marci 1. en Luc. 4. verhaelt staen / sal sel eerst overwegen dese drie Evangelisten / en gebuyken niet eene ordte in 't verhael van dese geschiedenisse / doch de sin loopt op een upt / echter sal ik die van Lucas volgen. Ende Jesus vol des Heyligen Geests, keerde wederom van de Jordaan, ende wierdt door den Geest geleydet in de Woestyne. Dat is dien Heyligen Geest / die op hem nederdaelde van den Hemel / wanneer hy van Joannes gedoopt wierdt / ende wert veertigh dagen versocht van den Duyvel, ende en at gantsch niet in die dagen, ende als de selve geeyndicht waren, soo hungerden hem ten laetsten. De Duyvel / de sonde / waer dooz alle smerte en bloek den mensche na den lighame en ziele overkomt / om de schuld van den eersten Adam / waer onder ook den hunger begrepen is / Gen. 3. Deut. 28. Moeste Jesus als den tweeden Adam ook versocht worden / om syn stantvastigheit te beproeven. Ende de Duyvel seyde tot hem, indien gy Godts Sone zyt, segt tot dese steen dat hy broodt worde. Die hunger / die van den Duyvel was / street tegen sijne Goddelijckheit / om dooz syn Almachtige kragt / alsoo hy wel konde / miraculeus den steen tot een brood maken / om syn hunger te versaden / gelijk hy andere menschen dooz wonderwerk miraculeus heeft gespijst / en van beele gebaer gered / Joh. 6. maer sulks en wilde hy aen syn selfs niet doen / om sijn gewillige gehoorzaamheit te betonen / die hem van den Vader / als bozge / was opgelegt te dragen / daerom antwoorde Jesus hem / seggende: Daar is geschreven dat de mensche by brood alleen niet en sal leven, maar by alle Woord Godts. Het lighamelijcke leven wort wel dooz dagelijcks voetsel gesterkt en onderhouden / maer die den Woorde Gods ongehoorsaem is / wort van hem wel dooz hunger gestraft en gedoodt / maer daer en tegen die hem gehoorzaam zijn /

En sal niets ontbreken wat tot het leven ende gelukzaligheyt nodig is; soo wilde Jesus dan aen den Woord de Godts getrouw blijven / en den honger verdragen.

De tweede versoekingh behelst: Ende als hem de Duyvel geleydt hadde op eenen hoogen bergh, toonde hy hem alle de Koningrijken der werelt in eenen oogenblik tyds. Ende de Duyvel seyde tot hem: Ik sal u alle dese macht, ende de heerlijckheyt der selver, geven; want sy is my overgegeven, ende ik geefse wien ik ook wil. Dese stryd / dooz de gelegentheyt van 't gesicht van 't omleggende land / 't welk van den berg af te sien was / vertoonde hem dooz de kragt der inbeeldinge alle de Koningrijken der werelt / hare macht ende heerlijckheyt in een oogenblik tyds, want hy konde sulks / om dat hy met sijn Godheyt over al tegenwoordig is / seer wel in sijn gedachte verbeelden / ende die Koningrijken scheenen hem aen te lokken / datse hem daer van besitter wilden maken of hebben; ja Joh. 6: 15. staet: Ende Jesus wetende dat sy souden komen, ende hem met geweld nemen, op dat sy hem Koning maakten, ontweek van haer / soo wist hy de begeerte van de wereltsgefinde menschen datse hem tot sulchs begerde te verheffen / en die meenen dat sulks in haar macht is overgegeven / en gevense wie sy willen / daer nochtans dooz hem / namentlyk Jesus / de Koningen regeeten, Prov. 8: 15. doch de werelt en denckt daer niet op / maer sy meenen dat sulks dooz haer geschiedt; so segt de Duyvel dan verder: Indien gy dan my suldaenbidden, soo sal het al uwe zyn. Die te aenbidden, is dat men sulke aerdsche hoogheyt in de hoogste achtingh en eere houdt en alle dienst bewijst / ende daar in sijn meeste lust en betrouwen stelt / en de sulke zijn de aerdsche goederen haar deel in dit leven; maar het sy verre van daar dat sulke aerdsche gedachten in Jesus plaats soude hebben / gelijk 't blijkt in de antwoort: Ende Jesus antwoordende, seyde tot hem, gaet weg van my Satan. Die beeldinge van die Koningrijken hare macht en heerlijckheyt waren hem ten Satan / gelijk als Petrus hem ten Satan was / om sijn stantvastigheyt te doen wankelen; maar segt hy: Daar is geschreven gy sult den Heere uwen Godt aanbidden, ende hem alleene dienen; ende dat zijn alle Koningrijken der Werelt schuldigh / ende Jesus heeft sulks op 't alderbolmaaktst betoont wanneer hy gekomen was in de gestalte van een dienstknecht / doch van die saak daar na noch.

De derde versoekingh is: Ende hy leyde hem na Jerusaleem, ende stelde hem op de tinne des Tempels, ende seyde tot hem: Indien gy de Sone Godts zijt, worpt u selven van hier nederwaerts, want daar is geschreven, dat hy sijn Engelen van u bevelen sal, dat sy u bewaren sullen, ende dat sy u op de handen nemen sullen, op dat gy uwen voet niet 't eeniger tyt aan eenen steen en stootet. De leydingh na Jerusaleem op de Tinne des Tempels / en verstaen ik anders niet dooz / als dat de Sone Godts / ook mensch zijnde / die hoogte van den Tempel hebbende beklommen / mogelijk al moepelijc booz hem is gevallen / dat hem die spreuke of woorden van den Propheet David is in den sin gekomen / van dat de Engelen hem bewaren en op de handen nemen sullen op welkers hulp hy soo roekeloos niet en wilde betrouwen / ende werpen hem in 't verderf / welkers hulp hy wel wist dat de Vader hem nu niet wilden laten toe-

toekomen / om hem door sulck een daat by de menschen verwonderlijk te maken; soo is de laatste antwoordt van Jesus tot hem: Daar is gelegd gy en sult den Heere uwen Godt niet versoecken. Dit sijn drie swaare versoekingen; hadt hy als den eersten Adam onstantvastigh geweest / het soude het werk onser saligheyt t'eenemael verpdelc hebben. De eerste versoekingh van sijn honger te versaden / en vermocht hy niet / al bespotten hem de Joden / wanneer Christus dien smertelijken doot storf aan den houte des Cruyses / seggende / Andere heeft hy verlost, hy en kan hem selven niet verlossen, Matth. 27: 42. 't welck echter waar was / ende heeft plaats in alle sijn versoekinghe en lijden / die hem als Middelaar sijn / en hebben moeten overkomen. De tweede versoekingh hadt hy die ook niet ridderlijk wederstaan / soo soude hy de aartsche dingen verkoosen hebben / die den mensche moet versaaken; en wat de derde versoekingh belangt / hadde hy hem selven van boven nedergevozen / soo soude hy hem sekerlijk gedoodt hebben; wat byucht sou den sondaar dan van sulck een Heylandt gehad hebben / hadt hy een van drie opgevolght; maar onsen tweeden Adam is onbeweeglijk staande gebleven / ende en heeft niet konnen vallen als den eersten.

Ook soo is Jesus veelmaal versocht geweest van de Joden met veelderlyf listige byagen / om hem te verstriken / maar sy hebben op hem niet konnen gewinnen; ook met veel lasterlyc ze hebben sy hem beswaart / die de eere van sijn Godtheit en menscheit quetste / 't welck hy geduldelyk heeft geleden / al was hy sonder schult / en zijnde haar Heer en Schepper / dewelcke sy alle eere en liefde schuldigh sijn; ja nu besonderlyk / om dat hy nu in de Werelt was gekomen dien lang verwachten grooten Propheet / van Moses voorsegt / om den mensche den wegh der saligheyt op 't klaarst te verkondigen / ende als Priester om een eeuwige versoeninge te wege te brengen / maar gelijk de overtreding in 't bedenken des bleescs van den eersten Adam hem tot byant Godts hadt gemaakt / Godts rooyn en bloek daar door rechtveerdighlyk verdtende / soo moest hy als den tweeden Adam in de liefde des Vaders blyben / ende alles verdragen / want hy en was daar toe niet in de werelt gekomen / om deselve te veroordeelen / maer te behouden.

Ende sy hebben hem vervolgt van sijn geboozten af en veel ongemaken verdrzet aengedaen / soo dat hy wel mocht seggen: de bossen hebben hooien / en de vogelen des hemels nesten / maer de Sone des mensche wist niet waer hy sijn hooft soude nederliggen. Ook hebben se hem soeken te steenigen / en eyndelyk / wanneer sijne ure gekomen was / dat hy van deser Werelt moest schepden / soo is hy van een van sijn twaelf Apostelen / namentlyk Judas Iscariot / verraden met een kus / ende is alsoo den Joden en Heydenen overgelevert / om gekrupst te worden.

Ende doe sijn hem de anghsten der hellen te rechten aengekomen. Den eersten Adam / wanneer hy gesondicht hadt / verbergde sich door het aangesichte des Heeren / maar dat is noch niet al dat een sondaar te verwachten heeft; maar den tweeden Adam / die geen sonde gekent / noch gedaen en heeft / quam de verbaarnisse Godts in de ziele soo verschrikken / als de verdoem-

doemde in de helle. Ende in swaren stryde zynde, bad hy noch te ernstiger, ende sijn sweet wiert gelyk grote droppelen bloets, die op de Aerde afliepen, Luc. 22. en echter onderwierp hy de wille van sijnen Vader. Die in de dagen sijnes vleeschelikes gebeden, ende smeeking tot den genen die hem uyt den doot konde verlossen, met sterke roepingen ende tranen ge-offert hebbende, ende verhoort zynde uyt de vreesse, hoewel hy de Sone Godts was, (nochtans) gehoorzaamheyt geleert heeft uyt het geene hy heeft geleden, Hebr. 5. 7.

Ma dat hy nu veel spot en lijden dooz de handen der Sonbaers ook had uptgestaan / soo wiert hy genagelt aan de houten des Crucis / ende storf alzo een langhwiylige en pijnelycke doot; echter was den laster / noch haar mondt niet gestopt / hoewel noch goet doende in sijn upterste / gelyk aan de Vrouwen / en den eenen Moordenaar is geschiedt / soo seggense ebenwel: Andere heeft hy verlost, dat hy nu hem zelve verlosse, zoo hy is de Christus, de uytverkooren Godts, Luc. 23. Desgelyks de andere Moordenaar: Verlost u zelve ende ons; Soo dat Jesus uptriep met een groote stemme: Myn Godt, myn Godt, waarom hebt gy my verlaten; en dat geschiede upt groter smerie en anghsten / biddende ebenwel noch dooz sijne vanden / zeggende: Vader vergeeft het haar, want zy en weten niet wat zy doen; ende soo beval hy synen geest in de handen van sijnen Vader / ende als hy dit alles gezegt hadde / gaf hy den Geest.

Niets konden hem eenige schaden of lijden aandoen / 't zy Hemel of Marde / maar zy schaamden en ontfettende haar alle. De Sonne / dat aangenaame en groote Licht / dat de geheele Wereldt verlicht / bedekte sijn vziendelyck aanschijn met een kleedt van duysternis / als met eene mantel / dat haar licht niet kon beschouwt worden van de menschen kinderen / nu dien Sonne der Gerechtigheyt ondergingh. De Marde beefde / en de Steenrotsen scheurden / soo dat het Doorhanghsel des Tempels in tweeën van boven tot beneden scheurde / ende de Graven wierden ge-opent / en vele Hepligen wierden opgewekt.

Maar de Vader vertoonden hem als Rechter / om de sonde van het menschelyk Geslacht in den borze te straffen / na lichaam ende na ziele / 't welck hy / als Godt en Mensch zynde / machtigh is geweest te dragen. Ende gelyck als den drie-eenigen Godt de sonde van den eersten mensche soo afschouwelyck en lasterlyck is voorgekomen / soo dat hy den mensche noyt weder in gemeenschap en gelukzaligheyt konden aannemen / om dat hy te reyn van oogen is om het quaad te konnen aanschouwen / hatende alle Werckers der ongerechtigheyt; soo moest Jesus de Soone Godts / die de tweede persoon is in het Goddelijke Wesen / die sonde en lasteringen / die den menschen hem aandeden / als Godt sijnde / verdragen / al quam het hem eben afschijfelyck dooz / en daar en boven bloek en straffe lijden / tot welken eynde hy ook mensch geworden is / ende heeft alsoo sijn volmaakite gehoorsaamheyt betoont upt het gene hy heeft geleden / ten aansien van sijnen Vader / als rechter / ende den menschen als quaaddoenders / die hem dat lijden na den lichame hebben aangedaan.

Na dat Iesus nu gestorven was / quam Joseph van Arimathea / een Discipel Iesu / ende nam hem van den houte des Cruyses / met vergunningh Pilati / ende leide hem in een nieuwen graf / maar het graf en heeft hem niet kunnen gebangen houden / om dat hy 't alles hadt volbracht / en alsoo alle gehoozsaamheyt verbult heeft / maar is ten derden wederom bezesen ende en heeft geen bezrottinge gesien / is alsoo triumpherende opgebaren ten Hemel / geseten ter rechterhandt der Majesteit / in de hoogste Hemelen / verheerlijkt zijnde met die heerlijkheyt / die hy hadde eer de Werelt was heerschende als Konink in alle Eeuwighheyt / sendende van daar sijnen heyligen Geest in de herte sijner uytverkoozen / dien Trooster / den Geest der Waarheyt / die van den Vader ende den Sone uptgaat / die haar heyligt en leyt in alle waarheyt / reddende uyt de macht der duysternisse / overbrengende in 't Koninkrijke des Soons sijner liefde / zijnde alsoo bygekochte des Heeren / uyt wiens handen sy in Eeuwighheyt niet sullen gerukt worden / ende alle tegenspoet / die haar in dit leven overkomt / moet tot haren besten uytballen / ja roemen in de verdrukkinge / Romey. 5 : 4. Dit groote werk der versoeninge betreft de Propheet Jesaja in korte woorden / seggende.

Soude ook eenen machtigen den vangh ontnomen worden, of souden de gevangenen eens rechtveerdigen ontkomen; versta te zijn de macht der sonde / ende des doods / die over den mensche door de begeerlijkheden rechtveerdige heerschappij genomen heeft. Doch alsoo seyt de Heere, ja de gevangenen des machtigen sullen (hem) ontnomen worden, ende de vangh des tyrans sal ontkomen, want met uwe twisters sal ik twisten, ende uwe kinderen sal ik verlossen, Jesai. 49 : 24. Maar sy souden uyt de gebankenisse des machtigen ontnomen worden / ook des tyrans, 't welk is de knagingh der gewisse des sonnaars / ende met de twisters soude de Heere ook twisten, dat is die strijt / die de rechtveerdigen hebben / soo langh als sy noch in dit leven sijn / doch meest geestelijk. En sijne kinderen soo hy daar ook van verlossen, die hem van de Vader begeben sijn / dewelke hy door sijn eygen bloedt heeft bygekocht / wiens sterffelijke lichamen hy eens het onsterffelijke sal aandoen / en brengense met lichaamen met ziele / in die Hemelsche vreugde daar boven / welke noyt oogen gesien / noyt ooren gehoozt heeft / 't geene Godt bereypt heeft den genen die hem liefhebben.

Soo besluyp ik dan met Paulus. Wat sullen wy dan tot dese dingen seggen, soo Godt voor ons is, wie sal tegen ons sijn. Die ook sijn eygenen Sone niet gespaart en heeft, maar heeft hem voor ons allen overgegeven; hoe en sal hy ons met hem niet alle dingen schenken; wie sal beschuldigen inbrengen tegen de uytverkoorne Godts. Godt is die rechtveerdigh maakt, wie is het die verdoemt? Christus is 't die gestorven is; ja dat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter rechter (handt) Godts is; die ook voor ons bidt. Wie sal ons scheyden, van de liefde Christi, verdrukkinge, of benaetheyt, of vervolginge, of honger, of naaktheyt, of gevaar, of sweert; Gelijk geschreven is: want om uwent wille worden wy den gantschen dagh gedoodt, wy sijn geacht als schapen ter slachtinge, maer in desen allen zijn wy meer als overwinners, door hem,

hem, die ons liefgehad heeft. Want ik hen verskert, dat noch doot, noch
 leven, noch Engelen, noch Overheden, noch machten, noch tegenwoordige,
 noch toekomende dingen, noch hooghte, noch diepte, noch eenigh ander
 schepsel, ons sal kunnen scheiden van de liefde Godts, die welke is in Christo
 Jesu onsen Heere, Amen, Romey. 8.

E Y N D E.

